

Economisch-Statistische Berichten

Geschiedenis van Unilever

★

Dr M. W. Holtrop

De interpretatie van monetaire
verschijnselen

★

Drs H. C. Bos

Conjunctuurpolitiek in Nederland

★

Drs J. H. Zoon

De kerstbomenmarkt

★

Drs D. C. Breedveld

De E.B.U. in het vierde jaar van
haar bestaan

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

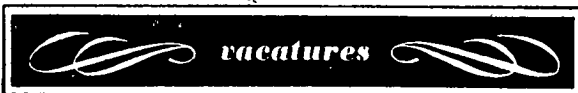
No 1958

WOENSDAG 15 DECEMBER 1954

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

HYPOTHEEKBUREAU REWA

Wassenaar **HYPOTHEKEN** op
 Tel. K 1751 - 2093 bedrijfsgebouwen en woonhuizen.
 Ook 2e Hyp.

VERZEKERINGSCONCEEN vraagt een

ASSISTENT

voor de **BEDRIJFSECONOOM**

De werkzaamheden zullen o.a. bestaan uit het aanpassen van het formulierenstelsel, het verrichten van afdelings-, kosten- en rendementsonderzoekingen, het opstellen van functiediagrammen, behandelingsschema's enz., het verlenen van assistentie bij instructie van en controle op nieuwe werkmethoden.

Vereisten: Leeftijd beneden 35 jaar

Universitaire ontwikkeling Econ. faculteit, tenminste Baccalaureaat.

Enige praktijkervaring op het gebied van administratieve organisatie, opgedaan bij een organisatiebureau of een organisatie-afdeling, strekt tot aanbeveling.

Sollicitanten moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent leeftijd, opleiding, ervaring, e.d. te richten aan het bureau van dit blad onder ESB 51-2, Postbus 42, Schiedam.

(Zie voorts blz. 1007 en 1008)

R. Mees & Zoonen
 Bankiers en
 Assurantie-makelaars

Rotterdam
 Amsterdam - 's-Gravenhage
 Delft - Schiedam - Vlaardingen

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
 Telefoon, redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, (met ingang van 1 Januari 1955): franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 29,—, overige landen f 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaft van redenen te weigeren.

Geschiedenis van Unilever

Angelsaksische bokswedstrijden worden bij radio-uitzendingen begeleid door een dubbel commentaar. Gedurende de ronden giert en kreunt een verslaggever mee met elke klap en elke misser; met intense emotionaliteit wordt ieder onderdeel doorgegeven. Dan, in de pauze tussen de ronden, deelt een onverstoornbare, vlakke stem mee: „In deze ronde was de kampioen vrijwel voortdurend in de aanval; hij heeft de dekking van de uitdager herhaaldelijk doorbroken, diens verweer minderde. Ronde voor de kampioen”. De algemene lijn wordt vastgelegd, koel, wetenschappelijk.

Over de voortdurende strijd, die de onderneming op de markt moet voeren om haar bestaan, hebben wij van de eerste stijl voorbeelden in romans over het grote bedrijfsleven, vooral indien de schrijver zijn hart daaraan niet heeft verpand. Gelukkig voor de geschiedschrijving van het zakenleven, die wetenschappelijk steeds meer aandacht begint te krijgen, bezitten wij juist in Nederland ook ettelijke voorbeelden van de tweede stijl; het is die van de objectiverende waarnemer, die samenhang zoekt.

Charles Wilson, de schrijver van de „Geschiedenis van Unilever”, heeft aan dit bezit een lofwaardig specimen toegevoegd ¹⁾. Niet alleen de geschiedenis van de combinatie sinds 1929 heeft hij geschreven, doch ook die van elk der drie samenstellende complexen: Lever, Jurgens en van den Bergh. Een zeer grote hoeveelheid werk moet zijn verzet, alleen om het archiefmateriaal bijeen te brengen en te selecteren. Vervolgens om lijn te brengen in de verslaglegging van een reeks van economische handelingen, die, in een wirwar van bedoelingen, de gehele wereld in een periode van sterk wisselende economische orde omspanden. Uit al dit werk is inderdaad een boek ontstaan; twee delen, waarvan men het gevoel krijgt, dat ze zijn geschreven en naar gecompileerd. Alleen stylistisch zou de prestatie reeds te bewonderen zijn, hetgeen ongetwijfeld ook voor het aandeel van de bewerkster geldt. Doch het werk heeft dieper kwaliteit. Uit de gegevens die, op kaarten gebracht, talloos zouden blijken, rijzen ontwikkelingslijnen op. Ook wanneer men dit boek leest uit

belangstelling, en niet als studie-object, wordt men gepakt en overziet men de gang van zaken.

Dé geschiedenis van Unilever, zoals hier beschreven, is het verhaal van marktwerking en marktverovering, zowel voor de grondstof als de eindproducten. Steeds wordt duidelijk gemaakt, dat het geweldige concern in eerste aanleg een handelslichaam is, berustend op eendloos vele kleine beslissingen van consumenten, die er toe moeten worden gebracht een bepaalde keus te doen ten aanzien van een reeks goederen van dagelijks verbruik. Hier verschijnen de drie lijnen van prijspolitiek, kwaliteitspolitiek en reclame; de hoeveelheidspolitiek was geen probleem, het is opvallend, hoezeer bij elk der groepen de expansiegedachte voortdurend overheerste. De drie lijnen van marktgedrag vinden hun tegenmelodie in de grondstofpolitiek, die boeiend is, omdat het assortiment werd opgebouwd uit producten, die om dezelfde grondstof concurreerden. De concernvorming kan uit deze gegevens vrijwel volledig worden verklaard.

Hoe de weg daarheen werd gevonden, met zijn verstandige en vermete te zetten, met roekeloosheid en met beleid, doet de schrijver zien als het werk der leidende persoonlijkheden. Van hen is William Hasketh Lever het breedst getekend; het eerste deel is geheel aan Lever Brothers, dat is aan hem, gewijd. In het tweede deel volgen de geschiedenissen van de ondernemingen van Jurgens en van den Bergh. Het meest persoon wordt Anton Jurgens, de van den Berghs blijven vager; naast het verschil in beschikbaarheid van archiefmateriaal, kan de verklaring zijn dat juist bij de van den Bergh-groep de staf — haast zou men zeggen de professionals — steeds sterker beleidbepalend waren. De eigenlijke geschiedenis van de Unilever is het meest onpersoonlijk gehouden en daardoor het schetsmatigst. Het is te begrijpen, historisch wordt de afstand te kort.

De Unilever heeft met het doen schrijven van een, keurig uitgegeven, boek in deze trant de wetenschap een dienst bewezen; elke verwoede lezer van biographieën heeft zij verplicht tot dank voor deze levengeschiedenis van een reus, ook al kan men door zijn geweldige omvang elk knippen van de oogleden niet volgen.

H.W.L.

¹⁾ Charles Wilson, *Geschiedenis van Unilever*, Nederlandse bewerking door Dr. Jane de Jongh, 2 dln. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1954, f. 25.

INHOUD

Blz.	Blz.
Geschiedenis van Unilever, door Prof. H. W. Lambers	987
De interpretatie van monetaire verschijnselen, door Dr M. W. Holtrop	989
Conjunctuurpolitiek in Nederland, door Drs H. C. Bos	996
De kerstbomenmarkt, door Drs J. H. Zoon	999
Aanteekening:	
De E.B.U. in het vierde jaar van haar bestaan, door Drs D. C. Breedveld	1001
Ingezonden stuk:	
Economische macht als een gevolg van het verschil tussen „best” en „next best” door A. Rodrigues Brent	1002
Geld en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ..	1003
Recente economische publicaties	1004

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Dr M. W. HOLTROP, De interpretatie van monetaire verschijnselen.

Schrijver zet in dit artikel in de eerste plaats uiteen, welke verschillen er bestaan tussen de beschrijvingswijzen die Prof. Witteveen (in zijn artikel in „E.-S.B.” van 3 November jl.) en die De Nederlandsche Bank van de monetaire gebeurtenissen geven. Vervolgens maakt schrijver duidelijk, hoe de verschillen in conclusies uit die verschillen in beschrijvingswijzen zijn te verklaren. Ten slotte geeft schrijver aan op welke gronden hij voor de behandeling van de monetaire problematiek aan de beschrijvingswijze van De Nederlandsche Bank de voorkeur geeft. Deze gronden zijn, samengevat, als volgt: de methode van analyse van De Nederlandsche Bank leidt niet tot een zo verleidelijk eenvoudige formulering van de samenhang tussen de gestelde monetaire impulsen en hun kwantitatieve effecten als de methode van Prof. Witteveen, maar die eenvoud is dan ook misleidend; de methode van De Nederlandsche Bank heeft daarentegen het voordeel dat zij zich richt op de directe waarneming van de monetaire verstoringen aan hun oorsprong, waardoor zij leidt tot de mogelijkheid van het stellen van normen voor het financiële gedrag der afzonderlijke huishoudingen, terwijl de methode van Prof. Witteveen hoogstens kan leiden tot een norm voor het gedrag van de Overheid, zonder nochtans die norm te kunnen doen aansluiten op de waarneming van het dagelijks gebeuren; de methode van De Nederlandsche Bank opent bovendien de mogelijkheid voor een nauwkeuriger analyse van de invloed van het buitenland op de interne monetaire verhoudingen, hetgeen mede van bijzonder belang is voor de vaststelling van de beleidsnormen; zij sluit ten slotte, qua terminologie, in haar interpretatie der monetaire verschijnselen beter aan bij het gewone spraakgebruik.

Drs H. C. BOS, Conjunctuurpolitiek in Nederland.

Voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde werd een drietal prae-adviezen uitgebracht over de vraag wat Nederland kan doen, nu en in de toekomst, ter bestrijding van de gevolgen die het zal ondervinden van een eventuele terugslag in de wereldconjunctuur. Door Prof. Dr J. Horring werd het landbouwaspect van dit vraagstuk behandeld. Hij bepleitte een markt- en prijspolitiek door middel van hogere prijzen en toeslagen teneinde de productiemiddelen optimaal aan te wenden en het agrarisch inkomen relatief op peil te houden. Prof. Mr J. G. Koopmans achtte prijsaanpassing (loon- en prijsverlaging of devaluatie) een praktisch moeilijk te hanteren instrument voor de conjunctuurbestrijding. Quantitatieve koopkrachtregulering zal het belangrijkste middel moeten zijn. Gezien de ongunstige invloed die dit heeft op de betalingsbalans is de vorming van een ruime valutareserve in de hausse van het grootste belang. Ir H. Vos behandelde het werkgelegenheidsaspect. Hij bepleitte naast de vorming van een conjunctuurreserve een gevarieerde voorraad openbare werken met de uitvoering waarvan reeds thans dient te worden aangevangen, zodat door versnelling van het onderhanden werk direct kan worden gereageerd op depressiesymptomen. Bij de discussie bleek een grote mate van instemming met de gedachten van de prae-adviseurs. De effectiviteit van de belastingpolitiek als conjunctureel instrument werd door sommige sprekers in twijfel getrokken.

Drs J. H. ZOON, De kerstbomenmarkt.

Het aantal gegevens, dat omtrent de Nederlandse kerstbomenmarkt ter beschikking staat, is uitermate gering. De buitenstaander, die omtrent deze markt iets te weten wil komen, is aangewezen op informaties van belanghebbenden en uit anderen hoofde bij deze handel betrokkenen. De toetreding als verkoper tot de markt is geregeld: de detailhandel mag slechts door drie categorieën handelaren, nl. erkende bloemenwinkeliers, erkende straathandelaren en personen, die in het bezit zijn gesteld van een ontheffing der erkenningsbepalingen, worden uitgeoefend. De prijsvorming van kerstbomen is vrij. Een te grote aanvoer van bomen heeft voor groot- en kleinhandel funeste financiële gevolgen doordat zij met een te grote, en waardeeloos geworden, voorraad kunnen blijven zitten. De „avond vóór Kerstmis” geniet in dezen een zekere vermaardheid bij die potentiële kopers die hun aankoop uitstellen in de hoop met een tegen lage prijs verworven boom huiswaarts te kunnen keren. In Rotterdam, waar de handelaren de nadelige gevolgen van te grote aanvoer herhaaldelijk hebben ondervonden, is in de jaren 1950 t/m 1953 een regeling getroffen, die beoogde de markt te saneren. Dit jaar is er in deze stad tussen de bij de kerstbomenhandel belanghebbende organisaties geen overeenkomst tot stand gekomen. De kwaliteit der bomen is thans, zulks in tegenstelling tot 1953, goed. In verband met de stijging der met de kerstbomenhandel verbonden kosten wordt door insiders verwacht, dat de door verkopers gevraagde prijzen iets hoger zullen liggen dan in 1953.

— SOMMAIRE —

Dr M. W. Holtrop, l'Interprétation des phénomènes monétaires.

L'auteur décrit dans cet article les différences existant entre l'interprétation des phénomènes monétaires par le professeur Witteveen d'une part (v. son article paru dans l'„E.-S.B.” du 3 novembre dernier) et par la Nederlandsche Bank d'autre part. Il explique ensuite que les conclusions différentes s'expliquent par les méthodes divergentes d'interprétation. Il expose enfin par quelles raisons il donne la préférence à la méthode d'interprétation de la Nederlandsche Bank.

Drs H. C. Bos, Politique de conjoncture aux Pays-Bas.

Trois rapports ont été présentés à l'assemblée annuelle de la Société d'Economie Politique. Ceux-ci avaient pour objet l'examen des mesures qu'il convient de prendre aux Pays-Bas, afin d'accroître la capacité de résistance de l'économie nationale, dans le cas d'une récession importante de la conjoncture mondiale. L'auteur donne un résumé des rapports ainsi que des débats.

Drs J. H. Zoon, Le marché des arbres de Noël aux Pays-Bas.

Cet article donne quelques éclaircissements sur le commerce d'arbres de Noël. L'accès des vendeurs au marché est réglementé. La formation des prix est libre. Les négociants sont menacés des conséquences néfastes qu'entraînerait un transport excessif d'arbres de Noël. De 1950 à 1953, des mesures ont été prises chaque année à Rotterdam, en vue d'assainir le marché.

De interpretatie van monetaire verschijnselen

Men zou het kunnen betreuren dat het op zichzelf zo belangrijke artikel van Prof. Witteveen over „De monetaire interpretatie van onze economische ontwikkeling” een plaats vond in een zo algemeen gelezen tijdschrift als „E.-S.B.”¹⁾, in plaats van in een meer uitgesproken theoretisch vaktijdschrift. Immers kan het voor de belangstellende leek niet anders dan verwarrend zijn wanneer zij, die in een bepaald vakgebied als autoriteiten gelden, zich in volstrekt tegengestelde zin schijnen uit te spreken. Ik zeg „*schijnen* uit te spreken” omdat het inderdaad, zoals ook door Prof. Witteveen op de voorgrond wordt gesteld, niet gaat om meningsverschillen over de feitelijke gebeurtenissen, maar over de vraag met welke begripmatige en terminologische hulpmiddelen die feiten het best kunnen worden beschreven. En dat is een vraagstuk, waarover de geleerden misschien beter onder elkaar zouden kunnen redetwisten.

Anderzijds moet erkend worden dat meningsverschillen over de interpretatie der verschijnselen gemakkelijk kunnen leiden tot meningsverschillen over de aan het beleid te stellen normen, hetgeen ook in dit geval zo zal blijken te zijn. En voor deze normen bestaat terecht ook buiten de kring der vakgenoten een grote belangstelling. Om deze redenen voel ik mij gedrongen ook mijnerzijds nog iets tot de in dit blad geëntameerde discussie bij te dragen, al ben ik mij er van bewust dat de te behandelen materie zich eigenlijk niet leent tot behandeling in een zo kort bestek als de redactie van „E.-S.B.” haar medewerkers moet opleggen.

Het is mijn bedoeling in deze bijdrage duidelijk te maken:

- welke verschillen er bestaan tussen de beschrijvingswijzen die Prof. Witteveen en die De Nederlandsche Bank van de monetaire gebeurtenissen geven;
- hoe de verschillen in conclusies uit die verschillen in beschrijvingswijzen zijn te verklaren; en
- op welke gronden ik voor de behandeling van de monetaire problematiek aan de beschrijvingswijze van De Nederlandsche Bank de voorkeur geef.

Definitie van monetair evenwicht.

De monetaire theorie kent vele definities van het begrip monetair evenwicht. Prof. Witteveen geeft de voorkeur aan een definitie, volgens welke monetair evenwicht wordt geïdentificeerd met een gelijkblijven van de nominale geldstroom, d. i. een gelijkblijven van de totaalsom van het verdiende inkomen (Y). Dit gelijkblijven wordt geconstateerd door vergelijking van de omvang van Y in twee opeenvolgende perioden.

Hoewel deze definitie in de literatuur vrij veelvuldig aanvaard wordt, ben ik van mening dat zij zich onvoldoende eigent voor de bestudering van de specifiek monetaire problematiek. Onder dit laatste versta ik het samenstel van problemen dat voortspruit uit het gebruik van geld als ruil- en thesaurieringsmiddel. Daarbij staan in het bijzonder op de voorgrond het vraagstuk van de door het geldgebruik veroorzaakte storingsverschijnselen in het economisch leven en het vraagstuk van de — met het oog op die mogelijke of feitelijke storingsverschijnselen — aan de monetaire politiek te stellen normen.

Voor de behandeling van deze problemen geef ik er

de voorkeur aan monetair evenwicht te beschrijven als de toestand waarin, *op een bepaald tijdstip*, liquiditeitsmassa (L_m) en liquiditeitsvraag (L_v) met elkaar in overeenstemming zijn.

Onder liquiditeitsmassa is te verstaan de totale massa geld (= primaire liquiditeiten) en secundaire liquiditeiten²⁾ welke zich in handen bevindt van het publiek (d.w.z. alle economische subjecten, exclusief Staat en geldscheppende instellingen). Onder liquiditeitsvraag is te verstaan de totale massa geld en secundaire liquiditeiten die het publiek op dat moment in handen wenst te hebben. De liquiditeitsmassa is — behoudens hierna te bespreken veranderingen uit hoofde van betalingsbalanseffecten — te beschouwen als een autonoom gegeven; de liquiditeitsvraag als een vraagfunctie, die opgebouwd is uit twee afzonderlijke elementen: de vraag naar geld in zijn functie van ruilmiddel en de vraag naar geld in zijn functie van thesaurieringsmiddel. De vraag naar geld als ruilmiddel, die ik de liquiditeitsbehoefte (L_{bh}) zou willen noemen, betreft dat gedeelte van de totale geldvraag dat beschouwd kan worden als een afhankelijk van inkomen en omzetten. En daar omzetten geacht kunnen worden in een vaste verhouding te staan tot inkomen, kan men stellen $L_{bh} = kY$, waarin k de „kasquote” voorstelt. In deze grootte zullen slechts in bijzondere omstandigheden belangrijke variaties voorkomen. De vraag naar geld als thesaurieringsmiddel, die ik de liquiditeitsbegeerte (L_{bg}) zal noemen, kan geacht worden vooral te worden beheerst door de omvang der vermogens, door de rentestand en door toekomstverwachtingen. In het navolgende zal ik deze laatste factor als het autonome element in de totale liquiditeitsvraag beschouwen. Wij krijgen dus: $L_v = L_{bh} + L_{bg}$ of ook $L_v = kY + L_{bg}$.

Bestaat er tussen de omvang van liquiditeitsmassa en liquiditeitsvraag op een bepaald ogenblik geen overeenstemming, dan is er een toestand van monetaire *spanning*. Is de liquiditeitsmassa groter dan de liquiditeitsvraag, dan is er een spanning in *inflatoire* richting ($L_{m1} - L_{v1} > 0$); is de liquiditeitsvraag groter dan de liquiditeitsmassa, dan is er een spanning in *deflatoire* richting ($L_{m1} - L_{v1} < 0$). Deze spanningen kunnen alleen tot uitdrukking komen *in de tijd*, d.w.z. dat er een tijdsperiode nodig is om het evenwicht tussen de beide grootteën weer te herstellen.

De inflatoire spanning leidt er toe dat zich in de op haar ontstaan volgende tijdsperiode monetaire storingsverschijnselen zullen voordoen, die daarin bestaan dat gedurende die periode niet alleen het in die periode te verwachten bruto-inkomen, maar bovendien ($L_{m1} - L_{v1}$) besteding of belegging zoekt. Het eventuele zoeken van „belegging” zal leiden tot een druk op de rentestand, waardoor 1. de investeringen — en dus de bestedingen — zullen toenemen, voor zover de omvang daarvan op renteveranderingen reageert; en 2. de liquiditeitsbegeerte zal toenemen, waardoor dus de inflatoire spanning zal verminderen. Bovendien is ook 3. vermeerdering van buitenlandse beleggingen mogelijk, hetgeen via een betalingsbalanstekort op kapitaalrekening leidt tot vermindering van L_m en dus eveneens tot herstel van evenwicht.

Voor zover het verschil tussen L_{m1} en L_{v1} leidt tot vermeerdering der bestedingen — om het even of dit

¹⁾ „E.-S.B.” van 3 November 1954, blz. 869 e.v.

²⁾ Voor definitie zie Jaarverslag Nederlandsche Bank 1953, blz. 57.

consumptieve bestedingen of investeringsbestedingen zijn — zal dit de navolgende inflatoire effecten met zich brengen, te weten: (a) bij vermeerderde bestedingen in het buitenland een betalingsbalanstekort op lopende rekening, en bij vermeerderde bestedingen in het binnenland (b) productiestijging en (c) prijsstijging. Deze effecten zullen voortduren totdat, ten gevolge daarvan, een zodanige vermindering van L_m (door betalingsbalanstekort) en/of een zodanige vermeerdering van L_v (vermeerdering van L_{bh} door stijging van Y) is ingetreden, dat aan het einde van de periode van doorwerking liquiditeitsmassa en liquiditeitsvraag weer met elkaar in overeenstemming zijn ($L_{m2} = L_{v2}$).

Sprekende over een *tijdsperiode*, in plaats van over een tijdstip, kan men zeggen dat deze gekenmerkt wordt door een toestand van monetair evenwicht, wanneer zich in die periode (a) in het geheel geen afwijkingen tussen L_m en L_v hebben voorgedaan, dan wel (b) de zich bij individuele huishoudingen voordoende autonome veranderingen in L_v elkander hebben geneutraliseerd, of (c) deze veranderingen elkander hebben gecompenseerd, dan wel gecompenseerd zijn door veranderingen in L_m , tewegegebracht door de politiek van de monetaire autoriteiten (overheid en bankwezen). In de gevallen (a) en (b) kan men spreken van handhaving van de monetaire „neutraliteit”, omdat in die gevallen noch prijzen, noch productie, noch betalingsbalanssaldo door monetaire oorzaken worden beïnvloed; in het geval (c) kan wel beïnvloeding van individuele prijzen of productiehoeveelheden optreden, doch wordt die beïnvloeding uit het oogpunt van *prijsniveau*, respectievelijk *productieniveau*, teniet gedaan door tegengestelde invloeden te ander plaats. Treden daarentegen in een tijdsperiode monetaire storingsverschijnselen op die wel aanleiding geven tot duurzame effecten, dan moet voor die periode gesproken worden van een verbreking van het monetaire evenwicht, hetzij in inflatoire of in deflatoire richting.

Wat — zo mag men vragen — is nu voor de behandeling van de monetaire problematiek het verschil tussen de definitie waaraan Prof. Witteveen en die waaraan ik de voorkeur geef, welke wij in het navolgende onderscheidenlijk definitie W en definitie NB zullen noemen?

Verschillen in behandelingswijze ten gevolge van verschil in definitie.

(a) Verschil in tijdsperiode waarop onderzoek betrekking heeft.

De door De Nederlandsche Bank gevolgde methode van onderzoek beperkt zich in beginsel tot een analyse van de monetaire gebeurtenissen gedurende een duidelijk begrensde tijdsperiode, met name het kalenderjaar. Voor zover mogelijk wordt die jaarperiode in onderdelen (bijv. kwartalen) gesplitst teneinde de ontwikkeling der waargenomen tendenties nauwkeuriger te kunnen volgen. Het oordeel over de monetaire gebeurtenissen is niet afhankelijk van een vergelijking met gebeurtenissen in voorafgaande perioden.

Daarentegen is de onderzoekingsmethode W gebaseerd op periodevergelijking. De definitie van monetair evenwicht, als zijnde de situatie waarbij in twee opeenvolgende tijdsperioden het nationale inkomen niet verandert ($\Delta Y = 0$), kan echter slechts betrouwbare resultaten omtrent de beweging van Y — en ook omtrent de oorzaken van de beweging van Y — geven, indien de tijdsduur der vergeleken perioden zeer klein is. Voor de vergelijking van zeer korte perioden ontbreken ons echter in het economisch leven ten enen male de gegevens.

Bovendien doen zich in korte perioden seizoenfluctuaties voor die voor ons onderzoek irrelevant zijn. Vandaar de begrijpelijke neiging om de periodevergelijking toe te passen op jaarperioden, aan welke neiging ook Prof. Witteveen toegeeft.

Bij vergelijking van jaarperioden leidt de methode echter niet tot resultaten, die de toestand in het tweede vergelijkingjaar zuiver karakteriseren. Wanneer in twee opeenvolgende jaren het jaar (1) gekenmerkt wordt door een stijging van Y van een niveau van 90 tot 110 met derhalve een gemiddelde waarde van 100 en het jaar (2) door een weer terugvallen van dit niveau van 110 tot 100, d.i. een gemiddelde van 105, dan zou Prof. Witteveen hieruit concluderen dat er in jaar (2) een inflatoire verstoring van het monetaire evenwicht had plaats gevonden ($\Delta Y = 5$), terwijl het duidelijk is dat bij onderlinge vergelijking van korte deelperioden van jaar (2) een deflatoire ontwikkeling zou zijn geconstateerd. De wijze waarop Prof. Witteveen zijn methode toepast is derhalve naar mijn mening niet toelaatbaar.

Een juiste toepassing zou zijn om, met uitschakeling van seizoenbewegingen, na te gaan welke veranderingen *gedurende* het jaar (2) zijn ingetreden in het niveau van Y en van zijn determinanten. In dat geval zou het onderzoek dezelfde periode bestrijken als dat van De Nederlandsche Bank.

(b) Verschil in het object van primaire waarneming.

Bij de door De Nederlandsche Bank implicite gevolgde definitie van monetair evenwicht wordt als primair object van waarneming gekozen de *oorsprong* van de monetaire verstoring, welke volgens deze beschouwingwijze gevonden wordt in de autonome mutaties van liquiditeitsmassa (L_m) en liquiditeitsvraag (L_v). Deze oorsprong der monetaire storingsverschijnselen is te vinden bij die huishoudingen of groepen van huishoudingen, wier disposities aanleiding hebben gegeven tot mutatie van de liquiditeitsmassa (geldcreatie of geldvernietiging) of hebben doen blijken van een veranderde liquiditeitsbegeerte (ontpotting of opotting van liquiditeiten).

Van elke huishouding, of van elke groep van huishoudingen, kan in beginsel worden vastgesteld hoe zij zich „monetair” gedragen heeft en het is mogelijk voor dit gedrag „normen” vast te stellen, welke naleving er toe kan bijdragen monetaire verstoringen zo gering mogelijk te doen zijn. Zulke normen genieten ook vrij algemene erkenning. Zij zouden bijv., voor wat de overheid betreft, kunnen luiden: Gij zult in het algemeen geen beroep doen op crediet van de centrale bank, noch op dat van het bankwezen, noch ook op Uw muntbiljettenpers. Of voor het bedrijfsleven, c.q. het bankwezen: Gij zult in het algemeen niet financieren met middelen die niet ontleend zijn aan vrijwillige besparingen. Of voor iedereen: Gij zult in het algemeen niet oppotten.

Intussen moet zonder meer worden toegegeven dat de localisatie van de *autonome* veranderingen in L_m en L_v , dat zijn de inflatoire en deflatoire *impulsen*, geenszins gemakkelijk is en nimmer tot volstrekt exacte resultaten kan voeren. Zij moeten immers worden onderscheiden van de tegengestelde bewegingen van L_m en L_v die de *reactie* vormen op de verbreking van het monetaire evenwicht. (Vermeerdering of vermindering van L_{bh} , als gevolg van de veranderingen in Y , respectievelijk vermindering of vermeerdering van L_m , als gevolg van betalingsbalanseffecten). Dikwijls zal daardoor aan de hand van bijkomende omstandigheden beoordeeld moe-

van landelijke herberg tot luxe hotelpaleis...

Men eet in Baarn degelijk en eenvoudig of meer luxueus, al naar men wenst. In de Roskam de pannenkoek, op de Lage Vuursche een fikse cotelet, in de Witte Bergen een verrassende keuze van schotels (de kip vindt men er altijd wel bijzonder) en op de Hooge Vuursche exquisite gerechten in een exquis milieu. Dat is één van de zijden van het lommerrijke Baarn. Baarn heeft meer bijzonderheden. Baarn is het geografische centrum van Nederland. Til Baarn op en het gehele land gaat mee. Baarn is ook de woonplaats van de Koninklijke Familie, en dus het centrum van het Nederlandse Volk. De industrieën zijn in hun soort uniek: o.a. Philips phonografische industrie, de Ocriet-fabriek, de handelonderneming Conimex en nog veel meer. Ook belangrijke culturele instellingen zijn aanwezig: de Cantontuin, met het daaraan verbonden proeflaboratorium voor schimmels van de Utrechtse Universiteit, op dit gebied het belangrijkste in Europa, verscheidene uitgeverijen, een uitstekende schouwburg, de bekende handweverij van Edmond de Cneudt, en de zetels van vele belangrijke kerkelijke en sociale instellingen. Voor hetgeen wij niet vermelden vragen wij excuus: het is haast te veel van het goede. Wat wij in onze geestdrift voor Baarn bijna zouden vergeten, maar wat wij last but not least even moeten vermelden: Baarn bezit een reclamebureau, dat ook veel verschillende nuances beheerst. Van de eenvoudige bescheiden campagne tot de grootste reclame- en verkoopactie, van de summiere marktverkenning tot het uitgebreide onderzoek, van het scherpe onderscheid tussen een artikel, dat zijn weg nog moet vinden, tot het grote, sterke merk, dat met zijn reclame altijd raak schiet: Reclame Advies Bureau B. van Borssum Waalkes, Julianalaan 11, Baarn. Tel. K 2954-2245. Schrijft of belt U even? De rest komt dan wel in orde.

B A A R N , D E P A R E L V A N H E T G O O I

ten worden of een bij een bepaalde groep huishoudingen waargenomen liquiditeitssurplus (oppotting of geldvernietiging) of liquiditeitstekort (beroep op geldcreatie of op ontpotting) het karakter heeft van autonome impuls of van aanpassende reactie of dat een schijnbaar evenwicht wellicht het resultaat is van elkander teniet doende impulsen en reacties.

In het stelsel W wordt daarentegen als primair object van waarneming gekozen het enige verschijnsel dat volgens dat definitiesysteem uitdrukking geeft aan een verbreking van het monetaire evenwicht, t.w. de mutatie in Y. Daar Y echter zelf gedetermineerd wordt door andere grootheden, moeten als oorzaak van de verstoring die factoren aangewezen worden die bepalend zijn voor de omvang van Y. Door eliminatie van enkele grootheden die bij voorbaat verondersteld worden zelf slechts een functie van Y te zijn, te weten de import (voor binnenlands verbruik), de besparingen, de belastingen (bij gegeven belastingtarieven) en — als consequentie van de voorafgaanden — ook de consumptie, houdt Prof. Witteveen drie onafhankelijke determinanten van Y over, te weten de investeringen, de overheidsbestedingen en de export (alleen toegevoegde waarde), welke gezamenlijke omvang door een multiplier met Y is verbonden (blz. 872 1e kolom).

Deze op zichzelf vernuftige methode om een sluitend economisch „model” te definiëren leent zich echter geëenzins voor de toerekening van monetaire verstoringen aan individuele huishoudingen, noch ook voor het vinden van normen voor de monetaire politiek. Als determinanten vinden wij immers slechts macro-economische grootheden, waarvan alleen de gezamenlijke werking het monetaire resultaat bepaalt en die geen enkele houvast geven voor de beoordeling van het gedrag van individuele huishoudingen of groepen van huishoudingen. Hoogstens resulteert er een norm voor het gedrag van de overheid, aan welke de eis zou kunnen worden gesteld dat zij, bij een ongewenst geachte stijging of daling van Y, haar bestedingen overeenkomstig dient te vermeerderen of verminderen, dan wel haar belastingtarieven moet veranderen. En Prof. Witteveen gaat dan ook op een bepaalde plaats („E.-S.B.”, blz. 875 1e kolom onderaan) zelfs zo ver de overheid „inflatoir” te noemen indien ze niet aan deze eis van compensatie voldoet.

Het wil mij voorkomen, dat men zelfs kan zeggen dat het stelsel W implicite aan de monetaire politiek, in de zin van credietpolitiek, rentepolitiek en openmarktpolitiek, elke mogelijke betekenis ontzegt. Als de besparingen verondersteld worden slechts een functie te zijn van het nationale inkomen (hetgeen overigens in strijd is met bij voorbeeld de ervaringen van 1951) en als de investeringen en de overheidsuitgaven autonome grootheden zijn, die niet beïnvloed worden door de besparingen (eveneens in strijd met de ervaring van 1951), noch ook door de rentestand, noch ook door de liquiditeitsverhoudingen en ten slotte evenmin door de credietbereidheid van het bankwezen, dan is er inderdaad generlei ruimte voor een andere monetaire politiek dan alleen de budgetpolitiek. En dan is het eveneens overbodig naar normen te zoeken voor een juiste financieringswijze van de bestedingen van overheid en bedrijfsleven. Het komt dan immers niet op de financieringswijze, maar slechts op de omvang der uitgaven aan, zoals Prof. Witteveen bevestigt in noot c) bij tabel 2, in „E.-S.B.” dd. 29 September 1954.

Het zal de lezer niet verwonderen, dat het geconstateerde verschil in het object van primaire waarneming

en de implicite daaruit voortvloeiende consequenties voor mij reeds een natuurlijke voorkeur voor de beschouwingwijze van het bankverslag moeten medebrengen. Er zijn daarvoor echter ook nog verdere redenen.

(c) Verschil in behandeling van de groei van het nationale inkomen.

Een van de consequenties die het systeem W medebrengt is, dat dit er toe dwingt om elke mutatie in Y te behandelen als een verbreking van het monetaire evenwicht. Daardoor moet hij de stijging van het nationale inkomen door groei in de breedte (toeneming van de bevolking, resp. van het percentage der beroepsmatig werkzamen) kwalificeren als een inflatoir verschijnsel.

Ik acht dit onbevredigend omdat het dwingt voortdurend te onderscheiden tussen „inflatie” die uitermate gewenst is en andere „inflatie” die niet gewenst is.

De door mij gevolgde definitie laat daarentegen toe te stellen dat de stijging van het nationale inkomen door groei in de breedte tot deflatoire verschijnselen aanleiding moet geven, indien de met die stijging gepaard gaande toeneming van L_v niet wordt gecompenseerd door een daaraan evenredige toeneming van L_m . Vindt deze toeneming door een tijdige geldcreatie plaats, dan blijft het monetaire evenwicht in de betrokken periode, door de compenserende werking van een gelijktijdige deflatoire en een inflatoire impuls, gehandhaafd.

(d) Verschil in behandeling van de verhouding tot het buitenland.

In het stelsel W wordt de monetaire invloed, die vanuit het buitenland op de binnenlandse economie wordt uitgeoefend, uitsluitend gemeten door de mutatie in de export (ΔE), welke, om haar geaccumuleerde effect tot uitdrukking te brengen, uiteraard vermenigvuldigd moet worden met de „multiplier”. Wanneer de export, ten opzichte van de voorafgaande periode, niet verandert, kan van de export geen impuls uitgaan tot verhoging van Y en is er „dus” geen invloed op het monetaire evenwicht. De mogelijkheid dat een abnormaal hoog exportniveau bij voortdurend zou kunnen bijdragen tot een inflatoire spanning is in zijn systeem niet gegeven. Omgekeerd kan ook een abnormaal laag exportniveau geen deflatoire druk uitoefenen. Wanneer behalve de export ook de investeringen en de overheidsuitgaven onveranderd blijven, zal Y geen verandering ondergaan en blijft het monetaire evenwicht gehandhaafd.

Dit is een merkwaardig resultaat, want het impliceert dat zowel een betalingsbalansoverschot als een betalingsbalanstekort op lopende rekening onbepaald kunnen voortbestaan zonder Y te beïnvloeden. In het stelsel W is immers bij gegeven Y ook de import gegeven, die dan mY bedraagt, waarbij m de normale importquote representeert. Indien $E > mY$, is er een betalingsbalansoverschot en indien $E < mY$ een betalingsbalanstekort. Dit overschot, dat gepaard gaat met een voortdurende binnenlandse geldcreatie, respectievelijk dit tekort, dat gepaard gaat met een voortdurende geldcontractie, kunnen dus in het systeem W niet beschouwd worden als monetaire storingsverschijnselen. Pas als zij leiden tot verhoging of verlaging van de binnenlandse uitgaven, met name dus van C, I of O, kunnen deze verhogingen of verlagingen als autonome monetaire impulsen worden erkend, die dan echter worden beschouwd van binnenlandse oorsprong te zijn.

Evenmin erkent W het vanuit het binnenland veroorzaakte betalingsbalansoverschot of -tekort als een mo-

netair relevant verschijnsel. Vermindering van I of O, voor zover leidende tot verminderde importen en daardoor tot een betalingsbalansoverschot, beïnvloedt Y niet en is dus geen verstoring van monetair evenwicht.

In de door mij gevolgde beschouwingwijze betekenen betalingsbalansoverschot en betalingsbalanstekort ($E - mY$)³⁾ mutaties in de liquiditeitsmassa (L_m). Tenzij die gepaard gaan (of beter: het gevolg zijn) van overeenkomstige mutaties in de liquiditeitsbegeerte (L_{bg}), betekenen ze een inflatoire of deflatoire impuls die het buitenland op de binnenlandse economie uitoefent, welke net zo lang zal voortduren totdat de relevante economische grootheden zich weer zodanig hebben gevoegd dat L_m en L_v weer met elkaar in overeenstemming zijn. Een betalingsbalansoverschot, zich openbarend in een verhoging van E, kan zowel het gevolg zijn van een binnenlandse deflatoire impuls, bijv. een éénmalige vraaguitval door verhoging van de liquiditeitsbegeerte — waardoor goederen voor additionele export worden vrijgemaakt — als van een buitenlandse inflatoire impuls, bijv. een additionele vraag naar Nederlandse goederen. In het eerste geval gaat dat overschot gepaard met elkander compenserende verhogingen van L_v en L_m en blijven verdere monetaire nawerkingen uit. In het andere geval zal door de stijging van L_m , zonder aanvankelijke verandering in L_v , een inflatoire spanning in het binnenland ontstaan, waardoor Y, en daardoor ook weer L_v zullen stijgen (en ten dele ook L_m zal dalen door vermeerderde import), totdat een nieuw evenwicht tussen L_m en L_v is hervonden.

In dit verband wil ik op deze plaats ook even stelling nemen in de controverse over de vraag in hoeverre de begrippen monetair evenwicht en betalingsbalansevenwicht geïdentificeerd mogen worden. In mijn beschouwingwijze kan er geen volstrekt monetair evenwicht zijn zonder betalingsbalansevenwicht (inclusief kapitaalverkeer). Maar omgekeerd bewijst betalingsbalansevenwicht geenszins dat er ook monetair evenwicht is. Indien er in het binnenland en vanuit het buitenland inflatoire of deflatoire impulsen van gelijke kracht werkzaam zijn, kan het monetaire evenwicht zijn verbroken, zonder dat dit per saldo leidt tot betalingsbalanseffecten.

(e) De toepassing van de „multiplier”.

In het gedachtenschema W zijn de initiële monetaire verstoring en de daaruit voortvloeiende gevolgen met elkaar verbonden door een „multiplier”, welke de verhouding tot uitdrukking brengt tussen de omvang van de initiële impuls en de omvang van zijn cumulatieve effecten. Deze „multiplier” is de zogenaamde „inko-

³⁾ ($E - mY$) stelt uiteraard alleen het overschot of tekort op lopende rekening voor. Ik wil echter het betoog thans niet compliceren door ook nog met kapitaalbewegingen te rekenen. Het is duidelijk dat in mijn beschouwingwijze ook de internationale kapitaalbeweging een monetaire invloed representeert, waarbij in het oog moet worden gehouden dat deze zich afspeelt in de vermogenssfeer en daardoor nauw verbonden is met de mutaties in de besparingen en in de liquiditeitsbegeerte.

mensmultiplier”, welks toepassing berust op de gedachte dat elke besteding van additioneel inkomen zelf ook weer additioneel inkomen in het leven roept. Dit proces zou tot in het oneindige doorgaan indien er niet bij elke herbesteding „lekken” optraden, t.w. het spaarlek, het belastinglek en het importlek⁴⁾. Door te veronderstellen dat deze „lekken” constante percentages van het additionele inkomen zijn, kan men op eenvoudige wijze de verhouding berekenen tussen het cumulatieve totaal der achtereenvolgende inkomensvergrotingen en de initiële verhoging die een gevolg was van de oorspronkelijke impuls. Bij een spaarquote van het inkomen s, een belastingquote b en een importquote m, laat zich een inkomensmultiplier berekenen van $\frac{1}{s+b+m}$ ⁵⁾. De samen-

menhang tussen monetaire impulsen en reacties wordt dan beschreven door de formule: $(\Delta I + \Delta O + \Delta E) \frac{1}{s+b+m} = \Delta Y$.

De grote aantrekkelijkheid van deze gedachtengang is, dat hij het mogelijk schijnt te maken een nauwkeurig, kwantitatief bepaald, antwoord te geven op de vraag welke inkomensverhoging het gevolg is geweest, respectievelijk zal zijn van een inflatoire impuls van gegeven omvang. Deze nauwkeurigheid wordt overigens beheerst door twee werkhypothesen en wel: (1) dat s, b en m inderdaad het karakter van een constante hebben, en (2) dat de door s en b gerepresenteerde additionele besparingen en belastingen niet leiden tot verhoogde investeringen of verhoogde overheidsuitgaven (of belastingverlaging).

Deze werkhypothesen hadden een grote mate van werkelijkheidswaarde in de tijd van de grote depressie van de jaren dertig, in welke periode de gedachte van de „inkomensmultiplier” ontwikkeld werd, als hulpmiddel om te schatten welke vermeerdering van werkgelegenheid (d.w.z. vermeerdering van Y) verwacht mocht worden te resulteren uit een gegeven vermeerdering van investeringen of overheidsuitgaven.

Naar mijn mening hebben deze werkhypothesen echter slechts een geringe werkelijkheidswaarde voor de economische problematiek van na de oorlog, waarin wij noch in Nederland, noch elders te kampen hebben gehad met werkloosheid en leegloop van productiemiddelen, maar waarin onze monetaire preoccupaties veeleer gericht moesten zijn op de verschijnselen van overbezetting en prijsinflatie. De veronderstelling dat s als een constante zou kunnen worden beschouwd, écarteert reeds bij voorbaat het probleem hoe er voor te zorgen dat de toeneming

⁴⁾ De uitdrukking „lek” is alleen verduidelijkend voor een inflatoire ontwikkeling.

⁵⁾ Door Prof. Witteveen geschreven $\frac{1}{1-c+m}$, omdat de consumptiequote $(c) = (1 - s - b)$.

(Ingezonden mededeling)

N K F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom
koperdraad en koperdraadkabel
kabelgarnituren, vulmassa en olie

der investeringen zo nauw mogelijk blijve aansluiten aan de wisselende omvang der vrijwillige besparingen. De veronderstelling dat m constant zou zijn, onverschillig of de stijging van Y een binnenlandse prijsstijging, dan wel een vergroting van de reële productie representeert, is niet aanvaardbaar. Wanneer de binnenlandse prijzen t.o.v. de buitenlandse prijzen veranderen, moet m daarop een reactie vertonen. De veronderstelling ten slotte, dat vermeerdering van besparingen en belastingopbrengsten niet zou leiden tot vermeerdering der investeringen en der overheidsuitgaven (resp. belastingverlaging), is in tijden van gunstige conjunctuur al evenmin realistisch en zulks a fortiori niet, voor zover die vermeerderde besparingen en belastingopbrengsten slechts berusten op een *nominale* vergroting van Y . Weliswaar kunnen alle afwijkingen van het veronderstelde gedragsschema verantwoord worden als autonome factoren — zodat Prof. Witteveen dan ook spreekt van „autonome” consumptieveranderingen en „autonome” importvermeerderingen — maar het wordt dan toch duidelijk dat de zo aantrekkelijke „multiplier” veel van zijn waarde gaat verliezen.

In het gedachtenschema NB laat de kwantitatieve verhouding tussen initiële impuls en som der inflatoire effecten zich niet op zo eenvoudige wijze beschrijven. Ook hier is er sprake van wat men zou kunnen noemen een „lek”, namelijk het betalingsbalanseffect, en van een „multiplier”. De „multiplier” is in dit geval de zgn. *monetaire* multiplier, die tot uitdrukking brengt dat — wanneer men afziet van de besteding in het buitenland — elke besteding van een additioneel gecreëerd, of uit oude liquiditeiten vrijgemaakt geldbedrag weer tot een nieuwe besteding zal leiden door de ontvanger. Ook dit proces zou tot in het oneindige voortgaan indien met iedere stijging van inkomen en omzetten niet een gestegen liquiditeitsbehoefte gepaard ging. Deze stijging van L_{bh} kan, zoals we hierboven reeds zagen, gesteld worden op $k\Delta Y$, waarin ΔY een permanente verhoging voorstelt van het inkomenspeil, berekend op jaarbasis. Een inflatoire impuls, die uitgedrukt kan worden door de formule $\Delta L_{mau} - \Delta L_{bg}$, waarin de eerste term de autonome veranderingen in de geldhoeveelheid voorstelt (d.w.z. de veranderingen die niet zelf een gevolg zijn van het betalingsbalanseffect) en de tweede term de naar hun aard autonome veranderingen in de liquiditeitsbegeerte, kan *hoogstens* leiden tot een verhoging van het inkomensniveau ter grootte van $\Delta Y = \frac{1}{k}(\Delta L_{mau} - \Delta L_{bg})$.

Dit is de formule die zou gelden voor een „gesloten” economie.

In een „open” economie zal echter tegelijkertijd een betalingsbalanseffect optreden. Zouden wij voor een ogenblik, met Prof. Witteveen, aannemen dat de importquote m een constante is en zouden wij verder aannemen dat de verhoging van het inkomenspeil, die het gevolg is van de inflatoire impuls enerzijds en de tegenwerkende invloed van het importlek anderzijds, zich in datzelfde jaar realiseert, dan zouden wij inderdaad voor het eerste jaar een netto inkomensvergroting kunnen berekenen van $\Delta Y = \frac{1}{k+m}(\Delta L_{mau} - \Delta L_{bg})$ ⁶⁾, waarmee gepaard zou gaan een betalingsbalanstekort en dus ook een geldafvloeiing van $m\Delta Y$. Maar in het tweede en

volgende jaren zouden betalingsbalanstekort en geldafvloeiing zich voortzetten, waardoor het blijvende inkomenseffect steeds verder zou verminderen om ten slotte tot nihil terug te vallen wanneer het cumulatieve betalingsbalanseffect het bedrag van de impuls zal hebben geëvenaard. In de werkelijkheid zal dit „weglekken” waarschijnlijk nog sneller verlopen omdat, indien de inkomensstijging geheel of ten dele geschiedt in de vorm van prijsstijging, deze laatste — door het substitutie-effect — gepaard zal gaan met een tendentie tot verhoging van m en bovendien nog met een tendentie tot vermindering van de export. Slechts wanneer de binnenlandse inflatoire ontwikkeling gepaard gaat met een gelijke ontwikkeling in het buitenland zal het betalingsbalanseffect, dat op den duur elke blijvende inkomensverhoging zou teniet doen, uitblijven.

Het essentiële verschil tussen de beide beschouwingswijzen ten aanzien van het gebruik van de multiplier ligt hierin, dat bij de beschouwingswijze W de factor k geen rol speelt omdat deze geïncorporeerd kan worden geacht in de spaarquote s ⁷⁾, terwijl in de beschouwingswijze NB de spaarquote en de belastingquote geen rol spelen omdat niet vóórondersteld wordt dat de additionele besparingen en belastingen zullen worden opgepot, maar integendeel wordt aangenomen dat ook deze tot besteding zullen komen. Voor zover die oppotting toch mocht plaatsvinden, wordt dat verantwoord als een vermeerdering van de liquiditeitsbegeerte of als een autonome vermindering van de liquiditeitsmassa, beide factoren die als deflatoire impulsen gelden.

Verschillen in normatieve conclusies.

Het verschil in definitie van het begrip monetair evenwicht en het daaruit voortvloeiende verschil in keuze tussen de grootheden die in de monetaire gedragsvergelijking als autonoom en die welke als afhankelijke variabele worden beschouwd, brengt met volstrekte noodzakelijkheid met zich, dat men tot een andere omschrijving komt van het als „inflatoir” of „deflatoir” gekenmerkte gedrag. Het is goed ons te realiseren dat de beschrijvers hier als het ware de gevangene zijn van het gekozen definitiestelsel. Binnen het kader der gegeven definities kunnen immers alleen de mutaties in de *autonome* grootheden, dan wel eventuele mutaties in de waarde van de gebruikte multipliers, als „inflatoir” of „deflatoir” worden aangemerkt.

Dit betekent dus dat in de methode W als monetaire storingsoorzaken alleen kunnen worden beschouwd: mutaties in investeringen, overheidsuitgaven of export, respectievelijk eventuele mutaties in de omvang van spaarquote, belastingquote of importquote.

Daarentegen kunnen in de methode NB geen andere factoren als monetaire impuls worden beschouwd dan de autonome mutaties in de liquiditeitsmassa en in de liquiditeitsbegeerte, respectievelijk eventuele mutaties in de omvang van de kasquote.

Terwijl nu in het dagelijkse spraakgebruik de aanduidingen „inflatoir” of „deflatoir” een zekere normatieve inhoud hebben — waarbij dat spraakgebruik, naar ik meen, onmiddellijk bereid is te aanvaarden dat er omstandigheden kunnen zijn waarbij een inflatoir of deflatoir gedrag, ter compensatie van tegengestelde gedragingen, normatief vereist kan zijn — dienen wij ons te realiseren dat in het taalgebruik dat met de gekozen definities van monetair evenwicht verbonden is, de uitdruk-

⁶⁾ Strikt genomen geldt deze formule alleen onder de voorwaarde, dat het inkomensniveau aan het eind van de beschouwde periode (via k verbonden met de geldhoeveelheid op ditzelfde tijdstip) gelijk is aan het gemiddelde inkomensniveau gedurende deze periode (bepalend voor de geldafvloeiing ten gevolge van de additionele import).

⁷⁾ Waarvan dan gesteld moet worden dat zij een andere waarde heeft voor ΔY , dan voor Y .

kingen „inflatoair” en „deflatoair” primair slechts beteken: elk gedrag dat *niet* overeenstemt met de in die definities geïmpliceerde „normale” gedragingen.

Wanneer dus bij voorbeeld in het systeem W als „normaal” wordt gesteld dat alle met een verhoging van Y gepaard gaande additionele besparingen worden opgepot en de additionele belastingen *niet* leiden tot uitgavenverhoging, noch tot belastingverlaging, noch tot verminderd beroep op de kapitaalmarkt, respectievelijk dat verminderde beroep op de kapitaalmarkt toch geen invloed heeft op de investeringen, dan volgt daaruit dat alle gedrag dat van dit „normale” afwijkt inflatoir moet heten.

Indien dus de additionele besparingen wél tot additionele investeringen leiden, of wanneer de overheid haar verhoogde belastinginkomsten wél besteedt (al was het maar als gevolg van een door exportstijging veroorzaakte prijsstijging), dan worden die investeerders, respectievelijk die overheid verantwoordelijk gesteld voor een inflatoire impuls.

Wanneer daarentegen in het systeem NB als „normaal” wordt gesteld dat bij verhoging van Y alleen de kasquote wordt opgepot en voor het overige additionele besparingen en additionele belastingen normaliter zullen doorstromen (zij het met een „time lag”), dan volgt daaruit dat het investeren uit additionele nieuwe besparingen en het verhogen der overheidsuitgaven uit additionele belastinginkomsten als een „neutraal” gedrag gelden en de oppotting daarentegen als een deflatoire verstoring.

Wanneer dus Prof. Witteveen, over 1953 sprekende, van de overheid zegt dat ze „inflatoair” gewerkt heeft, bedoelt hij niets anders dan dat ze *niet* gehandeld heeft overeenkomstig *zijn* gedragsvergelijking, volgens welke de overheid verondersteld werd de met de stijging van Y samenhangende belastinginkomsten op te potten en van de op de kapitaalmarkt aangeboden additionele besparingen geen gebruik te maken.

En wanneer De Nederlandsche Bank, over 1953 sprekende, van de overheid zegt dat deze „deflatoair” gewerkt heeft, bedoelt zij niets anders dan dat de overheid niet gehandeld heeft overeenkomstig de werkhypothese van de Bank, volgens welke het „normaal” geacht wordt dat de met een stijging van Y samenhangende belastinginkomsten wél worden besteed, respectievelijk leiden tot belastingverlaging en de eventueel op de kapitaalmarkt opgenomen middelen worden gebruikt voor financiering van bestedingen.

Zo blijkt dus *eenzelfde* gedrag in het systeem W een tegengestelde qualificatie te kunnen krijgen als in het systeem NB.

Precies dezelfde verwarring van terminologie blijkt ten grondslag te liggen aan de beoordeling van de invloed die door het buitenland wordt uitgeoefend.

Wanneer Prof. Witteveen meent dat de invloed van het buitenland slechts inflatoir mag heten zolang $\Delta E = > 0$, dan komt dat omdat hij als „normaal” veronderstelt, dat de gehele spaarquote en de gehele belastingquote die uit een initiële vermeerdering van de export voortvloeien opgepot blijven. Dat dit gepaard zal gaan met een ophoping van liquiditeiten, die voortduurt zolang $E > mY$, is voor hem irrelevant. Worden die liquiditeiten wél besteed, dan zijn de daaruit voortvloeiende verhoogde investeringen en verhoogde overheidsuitgaven (of verlaagde belastingen) autonome binnenlandse inflatoire impulsen, die met de exportvermeerdering géén oorzakelijk verband hebben.

Wanneer daarentegen De Nederlandsche Bank de inflatoire impuls die van een van het buitenland uitgaande

exportvermeerdering uitgaat afmeet aan het uiteindelijk uit die exportvermeerdering voortvloeiende netto betalingsbalanssurplus (= de uiteindelijke vermeerdering van L_m = de uiteindelijke toeneming van de liquiditeitsbehoefte) te weten: $\Delta E = \Delta M$ (gesommeerd over de aanpassingsperiode) en het daaruit voortvloeiende binnenlandse inkomenseffect zou stellen op $\frac{1}{k} (\Delta E - \Delta M)$,

dan komt dat, omdat de Bank als „normaal” veronderstelt dat het additionele binnenlandse inkomen volledig doorstroomt, behoudens de absorptie van liquiditeiten door de verhoogde liquiditeitsbehoefte. Aan de buitenlandse inflatoire impuls wordt dus voor de als „normaal” gestelde verhouding één sterke inflatoire werking toegerekend. Blijft die uit, dan is dat slechts mogelijk omdat er in het binnenland een oppotting plaatsvindt die de kasquote te boven gaat. Dat betekent dan echter een vergroting van de liquiditeitsbegeerte en dus een autonome binnenlandse deflatoire impuls. Ik acht, in het bijzonder in dit geval, de interpretatie NB veel realistischer. De interpretatie W brengt m.i. een systematische onderschatting van de betekenis der buitenlandse invloeden met zich.

Ik vertrouw, dat de interpretatieverschillen tussen Prof. Witteveen en De Nederlandsche Bank hiermede volkomen duidelijk zijn geworden. Het verschil ligt niet in een verschil van inzicht over de feitelijke gebeurtenissen, maar in een verschillende norm waaraan die gebeurtenissen worden getoetst.

Ik moet het aan de lezer overlaten aan welke terminologie hij de voorkeur geeft. Voor mijzelf bestaat er in dit opzicht geen twijfel. Voor mij wordt namelijk de logische opbouw der begrippen bepaald door het wezenlijke kenmerk van de geldhuishouding: dat namelijk het geldgebruik storingsmogelijkheden impliceert omdat men geld kan „creëren” en omdat men het kan „oppotten”. Elke vraagvermeerdering door geldcreatie of oppotting is dan een storing in inflatoire richting, elke vraagtuitval door geldvernietiging of oppotting een storing in deflatoire richting. Dit uitgangspunt maakt het voor mij onmogelijk om, zoals Prof. Witteveen doet, de oppotting, als gevolg van de niet-doorstroming van spaarquote en belastingquote, als „norm” te stellen en dan op die, m.i. verwrongen, norm mijn begrippenapparaat op te bouwen. Zelfs indien zou kunnen worden aangetoond — hetgeen naar mijn mening overigens niet het geval is — dat in de practijk doorstroming uitzondering en niet-doorstroming regel is, dan zou het mij nog onmogelijk zijn dit laatste als norm voor de analyse te aanvaarden, aangezien daardoor miskend zou worden dat die niet-doorstroming juist het wezen uitmaakt van de monetaire verstoring.

Intussen behoeft dit er de ogen niet voor te doen sluiten dat de overheid, die de ten gevolge van een inflatoire vergroting van Y verkregen meerdere inkomsten zonder meer uitgeeft — en die zich dus in de beschouwingswijze NB „neutraal” gedraagt — toch maar niets doet om het inflatoire proces te stuiten en zich intengedeel tot het werktuig maakt waardoor de monetaire „multiplier” zijn werking doet gevoelen. Ik onderschrijf dan ook de opvatting dat, wanneer de oorspronkelijke inflatoire impuls van binnenlandse oorsprong is, van de overheid — en overigens ook van de andere monetaire autoriteiten — onder bepaalde omstandigheden verlangd mag worden dat zij pogen die inflatoire impuls door een tegengestelde actie te compenseren.

Is daarentegen die inflatoire impuls van buitenlandse

oorsprong — en wel van buitenlandse oorsprong in de zin van de door mij gebruikte definities — dan ligt de zaak anders. In dit opzicht is dus mijn normatieve conclusie niet in overeenstemming met die van Prof. Witteveen. Of het aanbevelenswaardig is om te trachten buitenlandse inflatoire impulsen te compenseren door binnenlandse deflatoire impulsen, is namelijk in hoge mate afhankelijk van de aard van die buitenlandse invloeden. Mag aangenomen worden dat deze slechts een tijdelijk karakter dragen — dus bij voorbeeld van conjuncturele oorsprong zijn of slechts berusten op een incidentele vraagverschuiving — dan kan onder omstandigheden een deflatoire compensatie aanbeveling verdienen. Indien echter de buitenlandse impulsen verondersteld moeten worden een duurzaam karakter te hebben — en dus bij voorbeeld berusten op een blijvende vraagverschuiving ten gunste van het eigen land of op een fundamentele onevenwichtigheid in de relatieve kosten- en prijsverhoudingen — dan zou een binnenlandse deflatoire compensatie onjuist zijn. Het resultaat daarvan zou immers slechts zijn, dat het toch al reeds bestaande betalingsbalanssurplus nog eens extra zou worden vergroot, waardoor de binnenlandse monetaire spanningen zouden worden gecontinueerd en het bereiken van een internationaal evenwicht zou worden uitgesteld, zonder dat op den duur het herstel van dit evenwicht verhinderd zou kunnen worden. Wenst men deze duurzame buitenlandse impuls niet te ondergaan en zijn invloed op het nationale inkomen te écarteren, dan is slechts correctie van de wisselpariteit daarvoor een geëigend middel, een middel dat echter in een internationale samenleving, gebaseerd op vaste pariteiten, practisch niet ter beschikking staat.

Wel dient men er voor te zorgen, dat het eigen monetaire beleid er niet nog toe bijdraagt de inflatoire spanning van buiten te helpen vergroten. De al te gemakkelijke verlening van monetaire crediten in internationaal verband vormt in dit opzicht een zeer reëel gevaar.

Het feit, dat bij de uitvoering van de monetaire politiek zo uitdrukkelijk verschil moet worden gemaakt tussen de impulsen die vanuit het binnenland en die welke vanuit het buitenland op de nationale economie inwerken, maakt het a fortiori gewenst te beschikken over een analytisch instrument dat ons in staat stelt deze invloeden op de juiste wijze van elkander te onderscheiden. Ik ben

van mening dat de analytische methode die door De Nederlandsche Bank wordt toegepast daartoe beter eigend is.

Samenvattend meen ik te moeten concluderen dat er vele redenen zijn om aan de methode van analyse der monetaire verschijnselen die gevolgd wordt in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank voor de behandeling van de monetaire problematiek de voorkeur te geven boven de methode van Prof. Witteveen. Het is een feit dat de methode van analyse NB, die zich richt op het waarnemen van individuele en groepsgedragingen in het lopende financiële verkeer, niet leidt tot een zo verleidelijk eenvoudige formulering van de samenhang tussen de gestelde monetaire impulsen en hun quantitative effecten als de methode W, die zich richt op het waarnemen van macro-economische grootheden ontleend aan de nationale jaarrekeningen. Maar die eenvoud is dan ook misleidend.

Daarentegen heeft de methode NB het voordeel dat zij zich richt op de directe waarneming van de monetaire verstoringen aan hun oorsprong, waardoor zij leidt tot de mogelijkheid van het stellen van normen voor het financiële gedrag der afzonderlijke huishoudingen, terwijl de methode W hoogstens kan leiden tot een norm voor het gedrag van de overheid, zonder nochtans die norm te kunnen doen aansluiten op de waarneming van het dagelijks gebeuren.

De methode NB opent bovendien de mogelijkheid voor een nauwkeuriger analyse van de invloed van het buitenland op de interne monetaire verhoudingen, hetgeen mede van bijzonder belang is voor de vaststelling van de beleidsnormen. Zij sluit ten slotte, qua terminologie, in haar interpretatie der monetaire verschijnselen beter aan bij het gewone spraakgebruik.

Intussen acht ik het een bijzonder belangrijk resultaat van de discussie over dit onderwerp, dat deze zo duidelijk in het licht stelt hoe voorzichtig wij moeten zijn met betrekking tot de normatieve implicaties der gebruikte terminologie, omdat immers blijkt dat onze aanvankelijke conclusies betreffende als inflatoir of deflatoir te kenschetsen gedragingen volkomen beheerst door de definities en gedragsvergelijkingen, die wij zelf als norm hebben vooropgesteld.

Bloemendaal

Dr M. W. HOLTROP

Conjunctuurpolitiek in Nederland

Wat kan Nederland doen, nu en in de toekomst, ter bestrijding van de gevolgen die het zal ondervinden van een belangrijke terugslag in de wereldconjunctuur? Aldus zou men de ietwat langademige probleemstelling kunnen samenvatten, welke door het bestuur van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde in haar Zaterdag jl. gehouden jaarvergadering ter discussie werd gesteld¹⁾. Over dit onderwerp waren prae-adviezen uitgebracht door Prof. Dr J. Horring over het landbouw-, door Prof. Mr J. G. Koopmans over het financiële en monetaire en door Ir H. Vos over het werkgelegenheidsaspect. Geen van de prae-adviseurs had over de mogelijkheden van een der-

gelijke bestrijding optimistische geluiden laten horen. Het minst was dit wel het geval met Prof. Koopmans.

Uitgaande van het feit, dat een terugslag in de wereldconjunctuur betekent een vermindering van de totale koopkrachtige vraag in het buitenland, werd door deze prae-adviseur aangetoond, dat zowel via het inkomenseffect (daling van het inkomen van het buitenland betekent een geringere vraag naar onze producten), als via het prijs- of substitutie-effect (de relatieve daling van het buitenlandse prijspeil betekent een verslechtering van onze ruilvoet) het nationaal inkomen en het saldo van de betalingsbalans op lopende rekening van ons land in nadelige zin zal worden beïnvloed.

Als zelfstandige doeleinden van het conjunctuurbeleid kunnen in dit verband dus worden gezien het op een gewenst peil houden of brengen van het reëel nationaal inkomen en van het betalingsbalanssaldo. Twee onaf-

¹⁾ Welke maatregelen dienen hier te lande, al dan niet in Europees verband, te worden voorbereid ter verhoging van het nationaal-economisch weerstandsvermogen, voor het geval dat zich een belangrijke terugslag in de wereldconjunctuur zou voordoen?

In welke volgorde en in welke omvang dienen dergelijke maatregelen te worden toegepast in verband met de aard, de sterkte en het verloop van een eventuele terugslag in de wereldconjunctuur?

hankelijke instrumenten dienen daartoe te worden gehanteerd.

Aan de hand van een overzicht van mogelijke concrete maatregelen op monetair en financieel terrein toont Prof. Koopmans aan, dat de invloed van deze maatregelen berust op een prijs-, dan wel een inkomenseffect, zoals hierboven omschreven, zodat macro-economisch gezien in feite slechts twee onafhankelijke instrumenten aanwezig zijn, nl. de kwantitatieve koopkrachtregulering en de prijsaanpassing (zowel via lonen en prijzen als via de wisselkoers).

Hoewel het formeel gezien derhalve mogelijk is door een juiste dosering van beide instrumenten de gewenste doeleinden te bereiken, zijn er naar de mening van deze prae-adviseur enige belangrijke praktische bezwaren verbonden aan prijsaanpassing: gezien het huidige „eenrichtingsverkeer” lijkt loon- en prijsaanpassing in neerwaartse richting een moeilijk begaanbare weg; aanpassing via de wisselkoers is niet aantrekkelijk, omdat dit het buitenland tot soortgelijke reacties zal uitlokken, waardoor het beoogde doel, nl. beïnvloeding van de ruilvoet te onzen gunste, verloren gaat.

Deze beperkte mogelijkheid dit instrument te hanteren doet derhalve het accent vallen op de kwantitatieve koopkrachtregulering, waaronder dus mede het belangrijkste deel van de belastingpolitiek valt. Ook hier laat Prof. Koopmans een sceptisch geluid horen. Koopkrachtinjecties betekenen nl. een verbetering van de bedrijvigheid, maar een achteruitgang van de betalingsbalanspositie. Een ruime goud- en deviezenreserve is derhalve van het grootste belang. De omvang van deze reserve bepaalt immers in welke mate men terwille van werkgelegenheid en bedrijvigheid het instrument van koopkrachtinjectie kan hanteren. In dit verband werd het door Prof. Koopmans teleurstellend genoemd, dat de Overheid zich reeds nu heeft willen, en t.a.v. het tijdstip heeft moeten, vastleggen op een belastingverlaging, welke verlaging de huidige hausse zal versterken, terwijl onze valutareserves hierdoor in ongunstige zin worden beïnvloed. Ook hier constateert de prae-adviseur derhalve, dat het in de praktijk moeilijk blijkt te zijn de juiste instrumenten op het juiste tijdstip en in de gewenste richting te hanteren.

Ir H. Vos bepleitte in zijn prae-advies een tijdige voorbereiding, d.w.z. reeds nu, van een politiek ter bestrijding van een depressie. Deze voorbereiding dient zijns inziens o.a. te omvatten de vorming van een conjunctuurreserve, waaruit later de werkloosheid bestreden kan worden, omdat een deficitair overheidsbudget daartoe dan onvoldoende zal zijn. Vervolgens is van belang niet alleen het gereed hebben, maar ook reeds het onderhanden zijn van een omvangrijk programma van openbare werken, zodat met het versnellen van de uitvoering van deze onderhanden werken de eerste depressiesymptomen direct kunnen worden bestreden. Bij de openbare werken zal naar een voldoende diversiteit in aard van de projecten moeten worden gestreefd, zodat verschillende categorieën arbeid kunnen worden aangetrokken. Een reserve-programma van investeringen voor „gesocialiseerde” bedrijven kan van belang zijn voor de bestrijding van de werkloosheid in de metaalindustrie.

Hoewel het stimuleren van particuliere investeringen door belastingfaciliteiten in de depressie door Ir Vos a priori niet wordt verworpen, acht hij voorzichtigheid gewenst, omdat het gevaar bestaat dat algemeen belang en werkloosheidsbestrijding hier secundair zijn en het private belang primair.

Ondanks het mogelijke, uitgebreide programma van

openbare werken wordt partiële werkloosheid in bepaalde bedrijfstakken niet uitgesloten geacht. Voor deze gevallen geeft de prae-adviseur werktijdverkorting in overweging.

De eindconclusie van dit prae-advies luidt, dat bij een omvang van de werkloosheid, die werktijdverkorting en verplaatsing van arbeiders e.d. noodzakelijk maakt, aan een daling van het levenspeil niet te ontkomen valt, waarbij de conjunctuur in het buitenland zal bepalen in welke mate dit het geval zal zijn. In dit verband wijst Ir Vos op het belang voor onze open volkshuishouding van een internationaal programma voor conjunctuurbestrijding. Ook hier klinken derhalve mineurklanken door t.a.v. de mogelijkheden van een zelfstandige bestrijding van de gevolgen van een conjunctuurterugslag.

In het prae-advies van Prof. Horring werd aan de hand van duidelijk statistisch materiaal allereerst onderzocht, welke voor de Nederlandse landbouw de gevolgen zullen zijn van een terugslag in de wereldconjunctuur. Op grond van de sterk (voor ca 40 pCt) op het buitenland georiënteerde productie- en afzetstructuur, de geringe prijselasticiteit van de vraag naar landbouwproducten en de starheid van het aanbod, moet ondanks de geringe inkomenselasticiteit van de vraag bij een dergelijke terugslag worden verwacht: 1. een vermindering van de afzetmogelijkheid naar hoeveelheid voor onze belangrijkste exporthoeveelheden; 2. een zekere daling van het uitvoerprijspeil, alsmede 3. prijsconcurrentie voor onze inheemse graanbouw via de ingevoerde granen. Bij het bepalen van de wijze, waarop deze gevolgen moeten worden opgevangen, dient volgens Prof. Horring te worden gestreefd naar een aanpassing van de optimale verdeling van de beschikbare productiefactoren aan de gewijzigde omstandigheden en naar het op peil houden van het agrarisch inkomen in verhouding tot het nationaal inkomen. Daartoe acht de prae-adviseur een prijspeil noodzakelijk, waarbij een zekere minimale beloning voor grond en arbeid mogelijk is, terwijl de verhouding tussen de prijzen moet zijn afgestemd op de in- en uitvoerprijzen. Dit doel kan worden bereikt zowel door hogere prijzen als door een stelsel van toeslagen tot deze hogere prijzen. Beide middelen acht Prof. Horring in het algemeen toepasbaar: een bescherming via hogere prijzen wanneer de noodzaak bestaat de beloning van de arbeid hoger te houden dan bij vrije prijzen mogelijk is, het geven van toeslagen om de kosten van instandhouding van grond en gebouwen te dekken. De aard van de Nederlandse landbouw acht Prof. Horring voldoende geschikt om verschuivingen in omvang van de voortbrenging van de verschillende producten mogelijk te maken.

Wanneer het buitenland door kwantitatieve invoerbeperking de afzet van onze landbouwproducten zal bemoeilijken dan zal de prijspolitiek niet voldoende zijn en zal men de middelen van prijsdiscriminatie en consumptiedwang ter stimulering van de binnenlandse afzet en productiebeperking te baat moeten nemen. De huidige landbouwpolitiek achtte Prof. Horring in overeenstemming met de door hem bepleite crisispolitiek.

* *

Tijdens de discussie volgens de zgn. „panel”-methode die in de vergadering tussen de prae-adviseurs en een vijftal daartoe door het Bestuur uitgenodigde leden plaatsvond, bleek een grote mate van instemming met de gedachten van de prae-adviseurs²⁾. Vele vragen gaven de indruk te zijn opgeworpen om bepaalde aspecten te

²⁾ Aan deze discussie werd behalve door de prae-adviseurs deelgenomen door Prof. Dr H. J. Frietema, Dr M. W. Holtrop, Prof. Dr G. Minderhoud, Prof. Dr J. Tinbergen en Prof. Dr H. J. Witteveen.

onderstrepen of accenten te verleggen. Niettemin geschiedde deze discussie op levendige en heldere wijze, waarvan de voordelen boven de bij de Vereniging gebruikelijke methode van discussie door de grote schare aanwezige leden ongetwijfeld zullen zijn gewaardeerd.

Als een dergelijk accentverschil beschouwen wij de opmerking van *Prof. Frietema*, dat de bepleite landbouwpolitiek te weinig een crisiskarakter draagt en eerder een structurele landbouwpolitiek inhoudt. Met deze opmerking werd de aandacht gevestigd op een feit, dat *Prof. Horring* met zijn antwoord op deze vraag („de landbouw verkeert voortdurend in een crisis”) vermoedelijk bedoelde te bevestigen, nl. dat de structuur van de landbouw zeer gevoelig is voor verstoringen, die niet speciaal van conjuncturele aard behoeven te zijn, omdat het prijsmechanisme hier geen doelmatige regulator van de markt is.

Prof. Minderhoud wees op de beperkte mogelijkheden tot overschakeling op andere producten voor de tuinbouw, evenals op het feit dat lage wereldgraanprijzen op de lange termijn ook voor Nederland nadelig zijn, omdat als gevolg hiervan het buitenland van graan- tot zuivelproductie zal overgaan, zodat lage graanprijzen in het algemeen gepaard gaan met lage zuivelprijzen.

Prof. Horring onderstreepte dat geen absolute, doch slechts een relatieve handhaving van het agrarisch inkomen werd voorgestaan, waarbij de prijsrisico's niet geheel worden geëlimineerd. Deze principes ontmoetten in dit forum overigens verder geen critiek.

Op de betekenis van de veronderstelling dat de oorzaak van de depressie in het buitenland is gelegen werd gewezen door *Dr Holtrop*. Een autonome binnenlandse depressieve verstoring zal nl. leiden tot een *toeneming* van het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans. Voor de bestrijding van de depressie achtte deze spreker het van belang de oorzaken van de binnenlandse depressiehaard te kennen. Deze kunnen driedig van aard zijn: *a.* de besparingen overtreffen de investeringen; *b.* ten gevolge van verkeerde partiële disposities dalen de investeringen beneden de besparingen; *c.* de verkeerde partiële disposities zijn voorafgegaan door een periode van inflatie. Bij deze indeling aansluitend antwoordde *Prof. Koopmans*, dat in geval *a.* een koopkrachtinjectie op zijn plaats is; in geval *b.* zal aan partiële crises niet zijn te ontkomen, doch kan men een algemene „déroute” (via de multiplierwerking) trachten te voorkomen, terwijl geval *c.* omvat het thans actuele gevaar van een inflatie.

Overigens werd door *Prof. Tinbergen* opgemerkt, dat voor Nederland, door zijn oriëntering op het buitenland, een binnenlandse crisishaard kwantitatief minder belangrijk zal zijn, terwijl het aanpassingsproces ten gevolge van verkeerde disposities beperkt zal zijn in verhouding tot de internationale conjunctuurbeweging die ons land zal ondergaan. Men zal met name de vereiste partiële aanpassingen niet mogen vergelijken met die uit de dertiger jaren.

Prof. Tinbergen achtte verder het internationale aspect van de conjunctuurbestrijding door de prae-adviseurs wel wat stiefmoederlijk behandeld. Naar zijn mening dient bij een dreiging van een terugslag in de wereldconjunctuur internationaal gecoördineerd te worden opgetreden (bijv. in O.E.E.C.-verband). Daarbij zou dan een analyse van de situatie gemaakt en een kwantitatief programma voor overheidsuitgaven en belastingpolitiek opgesteld moeten worden. Als voorbereiding daartoe is reeds thans een financiële integratie nodig.

In de discussie over de mogelijkheden van een fiscale conjunctuurbestrijding waren de leden van het „panel”

eenstemmig in hun oordeel, dat uit conjunctureel oogpunt de hier te lande aangekondigde belastingverlaging een ongunstig effect zal hebben, m.a.w. de huidige inflatie zal versterken. *Ir Vos* wees er op, dat belastingpolitiek niet alleen een kwestie is van conjunctuurpolitiek en dat met de voorbereiding van belastingmaatregelen altijd enige tijd gemoeid gaat.

Op dit laatste punt werd door *Prof. Koopmans* het voorstel in overweging gegeven om het parlement reeds thans een aantal fiscale wetsvoorstellen met conjuncturele doeleinden te laten voorbereiden en haar over de technische inhoud daarvan volledige zeggenschap te laten, behalve t.a.v. het tijdstip van inwerking treden. Deze datum zou dan via een machtigingswet door de Regering bepaald mogen worden en waarbij dan achteraf de goedkeuring van het parlement gevraagd zou kunnen worden.

Wanneer wij met de vermelding van bovenstaande suggestie onze samenvatting van de „panel”-discussie afsluiten, dan mogen wij een korte bespreking van de „vrije” discussie beginnen met de vermelding van een tweetal andere voorgestelde concrete maatregelen van depressiebestrijding.

Door *Dr J. Pen* werd voorgesteld om in een depressie tijdelijk de betaling van de sociale premies op het loon geheel of gedeeltelijk door de Overheid te laten overnemen. Op deze wijze zullen zowel de arbeidskosten verlaagd als de koopkracht vergroot kunnen worden. Differentiatie naar bedrijfstak is daarbij in principe mogelijk. Deze methode heeft, ten gevolge van haar gerichtheid, een effectiviteit die globaal tweemaal zo groot is als ongerichte overheidsuitgaven tot een gelijk bedrag.

Een tweede suggestie was afkomstig van *Prof. Dr A. Mey*, die het fiscaal stimuleren van het afschrijven op overcapaciteit ter verlaging van de kostprijs in overweging gaf.

Prof. Dr M. J. H. Smeets achtte om verschillende redenen de belastingen een weinig doelmatig middel voor de conjunctuurbestrijding: de overheidsuitgaven hebben de tendentie zich voortdurend uit te breiden, de huidige financiële verhouding tussen rijksoverheid en de gemeenten maakt een centrale conjunctuurpolitiek onmogelijk, belastingen roepen veelal tegengestelde tendenties op als zij beogen te geven.

Prof. Dr F. de Roos vroeg de aandacht voor de betekenis van emigratie voor de conjunctuur en achtte aan zwevende wisselkoersen niet dezelfde nadelen verbonden als aan devaluatie.

* *

Wij moeten met bovenstaande keuze uit de inhoud van prae-adviezen en discussies volstaan. De keuze moest noodzakelijk subjectief zijn en ontkent niet de waarde van hetgeen hier niet is vermeld.

Na lezing van de in het algemeen weinig optimistische prae-adviezen en na het uitblijven van enig reëel geluid bij de discussie, dat dit gebrek aan optimisme bestrijdt, kan de vraag rijzen: welke vooruitgang is er sedert de dertiger jaren nu eigenlijk gemaakt bij de bestrijding van de conjunctuurbeweging? Hierop moet dan o.i. als volgt worden geantwoord:

1. De sterke afhankelijkheid van onze economie van het buitenland is de grondoorzaak van het feit dat wij geen effectieve zelfstandige conjunctuurpolitiek kunnen voeren.

2. Het is niet onwaarschijnlijk dat de stabiliteit van het economisch leven in ons land en daarbuiten groter is geworden, m.a.w. de waarschijnlijkheid van een belang-

rijke terugslag in de conjunctuur is vermoedelijk kleiner geworden.

3. Ons verbeterd inzicht in de werking van het conjunctuurmechanisme kan een verkeerde of tegenstrijdige economische politiek voorkomen. Op sommige punten verdient dit inzicht nog wel enige uitbreiding, met name t.a.v. de effectiviteit van bepaalde fiscale instrumenten. Zolang hierover praktisch niets bekend is,

betekent menige aanbeveling voor het hanteren van deze instrumenten eigenlijk een slag in de lucht.

4. Ten slotte is er, ja ondanks alles wat hierover in het prae-advies van Prof. Koopmans en bij de discussies is gezegd, in de politiek meer begrip voor en eenvormigheid van mening over hetgeen in economisch opzicht wenselijk is dan in de dertiger jaren.

Schiedam.

H. C. BOS.

De kerstbomenmarkt

Het licht, dat de kerstboom in het Nederlandse gezin pleegt te verspreiden, staat in flagrante tegenstelling tot het duister waarin de buitenstaander, die iets te weten wil komen omtrent de kerstbomenhandel, rond tast. De beschikbare gegevens zijn uitermate gering: cijfermateriaal betreffende de aanvoer en de prijzen van kerstbomen wordt van officiële zijde niet gepubliceerd. Slechts de stijging van een gecombineerde invoerpost en de toename van de, door enkele gemeentelijke statistische bureaus gepubliceerde, ontvangsten aan marktgelden tegen het einde van het jaar verraden, dat gedurende die tijd een grotere invoer van een bepaalde goederencategorie plaatsvindt, resp. op de lokale markten meer activiteit heerst, dan normaal.

Wie enig inzicht in de kerstbomenhandel wil verwerven, is dan ook aangewezen op inlichtingen van belanghebbenden en uit anderen hoofde bij deze handel betrokkenen. De welwillende medewerking, die van diverse zijden werd ondervonden, stelt ons in staat hieronder enige aspecten van de kerstbomenhandel te belichten. Door gebrek aan landelijke gegevens moeten wij ons daarbij in enkele gevallen beperken tot een weergave van de gang van zaken op een plaatselijke markt, i.c. de Rotterdamse.

De toetreding als verkoper.

Tot voor kort was, afgezien uiteraard van een door de plaatselijke Overheid te verlenen vergunning, de toetreding tot de kerstbomenmarkt als verkoper niet geregeld. Thans gelden voorschriften, die ten doel hebben „wilde” handel te voorkomen. Zo is op 20 Augustus 1953 een verordening ¹⁾ in werking getreden, waarin o.a. wordt bepaald, dat de detailhandel — de groothandel was reeds eerder geregeld — in kerstbomen slechts mag worden uitgeoefend door: 1. bloemenwinkeliers — van hun inrichting uit — die in het bezit zijn van een door het Bedrijfschap voor Sierteelproducten verstrekt en voor het jaar, waarin de handel plaatsvindt, geldig registratiebewijs als bloemenwinkelier; 2. straathandelaren in bloemen en planten, die in het bezit zijn van een geldig bewijs van erkenning van genoemd Bedrijfschap en 3. diegenen, die over de afgelopen tien jaren in ten minste één jaar kerstbomen hebben gevent, gemarkt, of een standplaats met kerstbomen hebben ingenomen en in het bezit zijn gesteld van een ontheffing van de erkenningsbepalingen. Het aantal potentiële toetreders tot de Nederlandse kerstbomenmarkt omvat volgens gegevens van het Bedrijfschap voor Sierteelproducten dit jaar: 2.431 erkende bloemenwinkeliers, waarvan 802 ook straathandel uitoefenen; 2.970 erkende straathandelaren en 281 personen, waaraan ontheffing der erkenningsbepalingen is verleend. Of deze potentiële verkopers inderdaad tot de markt worden toe-

gelaten is bovendien afhankelijk van door de plaatselijke Overheid te verlenen vergunning. In Amsterdam bijv. wordt aan houders van ontheffingen geen vergunning verleend.

De kerstbomenhandel is dus, hoewel artikel 1 der verordening bepaalt, dat kerstbomen vallen onder het begrip bloemkwekerijproducten, resp. planten, niet uitsluitend voorbehouden aan winkeliers en straathandelaren in bloemen en planten. Ook voor anderen, die bij wijze van spreken tot de traditionele kerstbomenhandelaren behoren, bestaat er in principe gelegenheid hun handel voort te zetten. Aangezien echter de verleende ontheffing van persoonlijke aard is en derhalve niet aan anderen kan worden overgedragen, zal deze categorie van kerstboomhandelaren — waartoe bijv. waterstokers en kolenhandelaren behoren — geleidelijk verdwijnen, zodat de kerstbomenhandel uiteindelijk slechts zal kunnen worden uitgeoefend door de eerste twee categorieën. Het aanbod van kerstbomen in ons land kan dus in de terminologie van Eucken worden gekarakteriseerd als „geschlossenes Angebot” ²⁾.

Aanvoer en prijsvorming.

De hier te lande verhandelde kerstbomen zijn ten dele van eigen bodem, ten dele uit het buitenland, met name uit België, Luxemburg en Duitsland, afkomstig. Zij worden ter locale markt aangevoerd door erkende groothandelaren en in sommige gevallen door combinaties van kleinhandelaren, die van de diensten der grossiers geen gebruik wensen te maken.

De prijsvorming van kerstbomen is vrij: sedert 1949 is zij niet meer aan voorschriften van overheidswege gebonden, en prijsafspraken tussen handelaren komen, voor zover kon worden nagegaan, niet voor. Niettemin kon worden geconstateerd, dat de door diverse handelaren gevraagde prijzen doorgaans weinig uiteenlopen. De verklaring voor dit verschijnsel moet wellicht worden gezocht bij Marshall, waar hij zegt: „As news passes from mouth to mouth till a rumour spreads far away from its forgotten sources, so even the most secluded market is liable to be influenced by changes of which those in the market have no direct cognizance, changes that have had their origin far away and have spread gradually from market to market” ³⁾.

Kerstbomen zijn een, in economisch opzicht, bederfelijk goed. De bomen, die op de laatste dag niet zijn verkocht, zijn niet alleen waardeloos, maar brengen bovendien, daar zij niet op straat mogen blijven liggen, transportkosten met zich. De handel in kerstbomen, die zeer

¹⁾ Verordening no II Nov. 1952 tot wijziging van de „Verordening B.V.S. Instelling Groepen en Erkenning Bedrijfsgenoten 1950” en van de „Verordening Erkenning en Registratie Detailhandelaren in Bloemen en Planten 1950”.

²⁾ „Geschlossen” sind Angebot und Nachfrage dann, wenn nicht jeder Mensch als Anbieter oder Nachfrager auf dem Markt erscheinen darf, wenn z.B. nur ein bestimmter geschlossener Kreis von Unternehmern zur Belieferung eines Marktes oder zum Kauf auf einem Markte zugelassen ist. . . . W. Eucken: Die Grundlagen der Nationalökonomie, dritte Auflage, S. 111.

³⁾ Alfred Marshall: „Principles of economics”, eighth edition, blz. 329.

lucratief kan zijn, wordt bedreigd door de voor de handelaren funeste gevolgen van een mogelijk te grote aanvoer. Groothandelaren, die voor hun eerste partij een goede prijs hebben gemaakt, zijn — blijkbaar heerst hier gebrek aan marktkennis — geneigd meer aan te voeren dan met een redelijke voorziening van de markt overeenstemt. Bemerken zij, dat de afzet van hun nieuwe voorraad niet vlot verloopt, dan kunnen zij er toe overgaan hun product aan de kleinhandelaar tegen aanmerkelijk lagere en soms afbraakprijzen te verkopen. De kleinhandelaar die, ten aanzien van zijn eigen afzetmogelijkheden optimistisch gestemd, op een dergelijke transactie ingaat, loopt de kans op zijn beurt een te grote voorraad aan te leggen.

De geschetste gang van zaken heeft de „avond vóór Kerstmis”, die overeenstemming vertoont met de door Marshall beschreven dagmarkt waarop „supply” means in effect merely the stock available at the time for sale in the market; so that it cannot be directly influenced by the cost of production”⁴⁾, een zekere vermaardheid bezorgd. Er zijn potentiële kopers die hun kerstboom-aankoop uitstellen in de hoop tegen het sluiten van de markt met een tegen lage prijs verworven boom huiswaarts te kunnen keren. Of deze hoop in vervulling zal gaan hangt uiteraard af van het feit of de markt inderdaad overvoerd is en van de marktpositie en -strategie van de verkoper. Wat dit laatste betreft is het o.a. van belang of de verkoper wordt beïnvloed door de handelingen van eventuele concurrenten, of hij rekening dient te houden met de reacties, die zijn handelingen bij eventuele concurrenten teweeg brengen, of zijn financiële positie zodanig is, dat hij weerstand kan bieden aan de druk, die voorraad en kopers op hem uitoefenen en of hij vreest, dat toegeven daaraan zal betekenen, dat hij volgend jaar in eenzelfde situatie zal komen te verkeren. Wij kregen de indruk, dat de vrees voor een ook in een volgende verkoopperiode doorwerkende tendentie tot prijsbederf sommige handelaren er van weerhoudt de prijs op de avond voor Kerstmis aanzienlijk te verlagen. Wellicht zal de hierboven genoemde regeling der toetreding, die incidentele en „wilde” handelaren weert, tot gevolg hebben, dat de weerstand der „vaste” handelaren tegen dergelijke prijsverlagingen toeneemt, m.a.w., dat bij de marktstrategie meer rekening kan en zal worden gehouden met de gevolgen daarvan op langere termijn.

Een locale marktregeling.

De gevolgen van een overvoering van de kerstbomenmarkt, nl. financieel nadeel voor de handel, die zijn voorraad niet geheel aan de man kon brengen en zorgen en kosten voor de plaatselijke Overheid, aan wie sommige handelaren het overlieten het surplus naar de stortplaatsen te vervoeren, hebben zich in Rotterdam herhaaldelijk voorgedaan. Teneinde de kerstbomenmarkt te saneren zijn in de jaren 1950 t/m 1953 regelingen getroffen, die beoogden de aanvoer ter markt binnen redelijke grenzen te houden.

Berekeningen hadden aangetoond, dat de behoefte van de stad Rotterdam en de randgemeenten met een aanvoer van 60.000 tot 65.000 bomen ruimschoots tegen normale prijzen kon worden gedekt. Met de grossiers werd in 1950 bij wijze van „gentlemen's-agreement” overeengekomen, dat 65.000 bomen ter markt zouden worden gebracht, dat

de aanvoer slechts mocht plaatsvinden tot één week voor Kerstmis en dat de groothandelsmarkt twee dagen voor Kerstmis zou worden ontruimd. Voor iedere grossier werd het quantum bomen, dat hij mocht aanvoeren, vastgesteld. Deze afspraak, waaraan de grossiers zich vrijwillig hebben gehouden, heeft gunstig gewerkt: alle bomen werden zowel door groot- als kleinhandel verkocht. In 1951 gold dezelfde vrijwillige regeling. Doordat enkele grossiers zich echter toen niet hielden aan de afspraak met betrekking tot de aanvoer — en geen sancties op niet-naleving ten dienste stonden —, werden in plaats van 65.000 ruim 85.000 bomen aangevoerd. Voor 20.000 bomen kon geen koper worden gevonden: het jaar 1951 werd voor groot- en kleinhandel een financiële débâcle. Door de ervaring in 1951 geleerd, sloten de bij de kerstbomenhandel belanghebbende organisaties het jaar daarop een overeenkomst, die, wat de hoeveelheid aangevoerde bomen en de aanvoerperiode aangaat, overeenkwam met die van 1950 en 1951. Voorts verbonden de grossiers zich o.a. de bomen slechts op een bepaalde plaats af te zetten, terwijl de kleinhandel verplicht was zijn bomen uitsluitend van deze groothandelsmarkt te betrekken. Op het niet-nakomen dezer overeenkomst door de groothandelaren was een sanctie gesteld. Aangezien voor de kleinhandelaren geen sanctie kon worden gesteld richtten dezen tot B. en W. der gemeente Rotterdam het verzoek, aan de voorwaarden tot het verkrijgen van een vergunning toe te voegen, dat slechts bomen zouden mogen worden verhandeld en uitgesteld, die op de in de overeenkomst aangewezen groothandelsmarkt waren gekocht.

De regeling van 1952 heeft, globaal genomen, bevredigende resultaten opgeleverd. Slechts in het westelijk deel van de stad, welks koopkracht, naar herhaaldelijk is gebleken, door de handelaren wordt overschat, werd een teveel aan bomen geconstateerd. Voorts kon door een bij de kerstbomenhandel betrokkene, doch niet-belanghebbende, worden vastgesteld, dat de prijzen die in Rotterdam door de groothandel werden bedongen, ondanks de aanvoerbeperking, niet hoger lagen dan in andere steden van ons land.

In 1953 werd een overeenkomst van gelijke strekking als die van 1952 aangegaan. Voor het lopende jaar echter, is er geen overeenkomst tot regeling van de kerstbomenmarkt in Rotterdam tot stand gekomen.

Slotopmerkingen.

Tot slot nog een enkele globale opmerking ten aanzien van de kerstbomenmarkt 1954. Op het moment, waarop wij dit schrijven is de aanvoer in ons land nog in volle gang; betrouwbare gegevens omtrent de omvang daarvan staan niet ter beschikking. Wel is reeds komen vast te staan, dat de kwaliteit van de bomen, zulks in tegenstelling tot vorig jaar, goed is. Als gevolg van het feit, dat de kosten, verbonden aan de kerstbomenhandel — men denke bijv. aan transportkosten en kaplonen — zijn gestegen, wordt door insiders verwacht, dat de door de verkopers gevraagde prijzen iets hoger zullen liggen dan in 1953. Dat deze verwachting geen enkele indicatie behoeft in te houden ten aanzien van de feitelijke marktontwikkeling en haar financiële resultaten voor de kerstbomenhandel behoeft o.i. na het voorgaande geen betoog.

⁴⁾ T.a.p. blz. 330.

AANTEKENING

De E.B.U. in het vierde jaar van haar bestaan

Onlangs is het vierde jaarrapport van de Europese Betalings Unie gepubliceerd. Het is opgesteld door de Managing Board van de E.B.U. en vervolgens goedgekeurd door de Raad van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking. Het rapport heeft betrekking op de periode van 1 Juli 1953 t/m 30 Juni 1954. Hieronder zullen enige hoofdpunten uit het rapport worden weergegeven.

De werking van de Unie.

Een indruk van de omvang van de door de E.B.U. geregelde transacties verschaft het onderstaande overzicht, waarin is weergegeven het totaal van de bilaterale overschotten plus de bilaterale tekorten der aangesloten landen en de wijze, waarop deze zijn verrekend.

TABEL I.

Omvang en dekking van de bilaterale posities in de vier achtereenvolgende E.B.U.-jaren

	1950	1951	1952	1953	1950	1951	1952	1953
	-51	-52	-53	-54	-51	-52	-53	-54
	in milliarden E.B.U.-rekenenheden a)				in procenten van de totale bilaterale overschotten plus tekorten			
1. Totaal der bilaterale overschotten en tekorten	6,3	8,6	5,3	3,9	100	100	100	100
2. Multilaterale compensaties	3,0	3,5	2,9	1,9	48	40	55	48
3. Compensaties in de tijd	1,0	2,8	2,0	0,9	16	34	37	22
4. Andere verrekeringen	0,7	0,5	0,2	0,0	11	6	3	—
5. Verrekend door goudbetaling of credietverlening	1,6	1,8	0,3	1,1	25	20	5	30

a) In feite is de pariteit van de E.B.U.-rekenenheid gelijk aan die van de U.S.A.-dollar. In verband daarmee zal verder het \$ teken worden gebruikt.

De omvang van de bilaterale overschotten en tekorten (punt 1) wordt in hoofdzaak bepaald door de omvang van het handelsverkeer van de E.B.U.-landen. De handel van de E.B.U.-landen, daarin begrepen de handel binnen de bij de E.B.U. aangesloten monetaire gebieden (bijv. de handel binnen de sterling-area) en de handel van het E.B.U.-gebied met de rest van de wereld, vertegenwoordigde bijna 60 pCt van de wereldhandel. De handel tussen de 15 bij de E.B.U. aangesloten monetaire gebieden was 24 pCt van de wereldhandel.

De bilaterale saldi worden via de E.B.U. als volgt verrekend:

a. Een groot deel van de bilaterale overschotten en tekorten van de E.B.U.-landen wordt verrekend door multilaterale compensatie (zie punt 2 van tabel I). Hieronder moet worden verstaan de compensatie van de bilaterale saldi ten opzichte van de overige E.B.U.-landen in dezelfde maand. Uit deze compensatie resulteert het netto overschot of tekort van een land in de E.B.U. Tot 30 Juni 1954 werd door multilaterale compensatie 46 pCt van de bilaterale saldi verrekend.

b. Naast de zo juist beschreven compensatie vindt ook, indien mogelijk, compensatie in de tijd plaats (zie punt 3 van tabel I). Wanneer een land met een cumulatief tekort in de E.B.U. een overschot heeft of een land met een cumulatief overschot in de E.B.U. een tekort krijgt, loopt dit land terug in zijn positie, hetgeen betekent, dat een deel van de vroeger ontstane tekorten resp. overschotten wordt weggecompenseerd.

In het E.B.U.-jaar 1953/1954 vonden slechts weinig

compensaties in de tijd plaats, omdat geen omvangrijke omkeringen in de E.B.U.-posities plaatsvonden.

In totaal werd vanaf de oprichting van de E.B.U. tot 30 Juni 1954 door de onder a en b beschreven compensaties 75 pCt van de bilaterale saldi verrekend.

c. Van de resterende 25 pCt werd nog 5½ pCt verrekend, o.a. doordat de Verenigde Staten zgn. „special resources” ter beschikking stelden van enkele debiteurlanden van de E.B.U. (o.a. Griekenland, Frankrijk). Deze Amerikaanse steun diende ter beperking van de tekorten van de betreffende landen in de E.B.U. (zie punt 4 van tabel I).

d. Per saldo bleef dus 19½ pCt van de bilaterale overschotten en tekorten der aangesloten landen over, welk deel werd verrekend door credietverlening en goudbetaling (zie punt 5 van tabel I).

In het volgende overzicht is weergegeven hoe voor alle landen tezamen in de achtereenvolgende jaren de toename van de posities door goud resp. crediet werd verrekend.

TABEL II.

Verrekening door goud en crediet in procenten van de stijgingen van de cumulatieve posities

	E.B.U.-jaren				van 30 Juni 1950 tot	
	1950	1951	1952	1953	30 Juni 1953	30 Juni 1954
Cumulatieve overschotten.						
Crediet verleend aan de Unie	74	48	43	48	60	57
Goud ontvangen van de Unie	26	52	57	52	40	43
Cumulatieve tekorten.						
Crediet ontvangen van de Unie	69	49	11	30	56	50
Goud betaald aan de Unie	31	51	89	70	44	50

De nieuwe tekorten van debiteurlanden werden voor het grootste gedeelte in goud verrekend als gevolg van het feit, dat enkele debiteuren (o.a. Frankrijk en Turkije) geen credietfaciliteiten meer hadden in de Unie. Vrijwel alle nieuwe overschotten van crediteurlanden werden op basis van 50 pCt goud en 50 pCt crediet verrekend. De werkelijke cijfers wijken hiervan slechts weinig af (52 pCt goud en 48 pCt crediet).

De nieuwe tekorten van debiteuren werden voor een groter deel in goud verrekend (70 pCt) dan de nieuwe overschotten van crediteuren (52 pCt). Als gevolg hiervan namen de vorderingen van de Unie aanzienlijk minder toe dan de schulden. Het bezit aan convertibele activa van de Unie werd belangrijk groter.

Een indruk van de financiële positie van de Unie verschaft het volgende beknopte balansoverzicht ¹⁾.

TABEL III.

Balansoverzicht van de Europese Betalings Unie

Activa	30/6/1953	30/6/1954	Passiva	30/6/1953	30/6/1954
Convertibele activa	436	543	Kapitaal	272	272
Door de Unie verleende credieten	976	1.142	Door de Unie ontvangen credieten	1.132	1.415
Diverse activa	35	35	Diverse passiva	43	33
	1.447	1.720		1.447	1.720

Verlenging van de Unie ²⁾.

Bij de verlenging van de E.B.U. na 30 Juni 1954 werd

¹⁾ Geen rekening is gehouden met de maatregelen in het kader van de verlenging van de E.B.U. na 30 Juni 1954.

²⁾ Voor uitvoeriger beschouwingen over de laatste verlenging van de E.B.U. moge worden verwezen naar het artikel van Dr J. Kymmell: „De Europese Betalings Unie; de laatste ronde” in „E.-S.B.” van 19 Mei 1954 en de artikelen van schrijver dezes: „De recente ontwikkelingen in de Europese Betalings Unie” in „De Economist” van October en November 1954.

voor een belangrijk deel der uitstaande schulden tussen debiteurlanden en crediteurlanden een terugbetalingsregeling getroffen. Een deel der geregelde schulden, doorgaans 25 pCt, werd direct door debiteuren aan crediteuren terugbetaald. Voorts werden consolidatieregelingen getroffen, volgens welke terugbetaling in perioden, variërend van 5 tot 10 jaar, moet plaatsvinden. De Unie zelf heeft uit haar convertibele activa een bedrag van \$ 130 mln aan de gezamenlijke crediteuren uitgekeerd ter aflossing op hun vorderingen. In totaal ontvingen de crediteuren per 30 Juni 1954 een bedrag van \$ 354 mln (\$ 224 mln van debiteuren en \$ 130 mln van de Unie). Hiertegenover hebben zij zich verbonden, zo nodig belangrijke nieuwe creditfaciliteiten te verstrekken.

Besloten is, dat van 30 Juni af over het algemeen alle overschotten en tekorten voor 50 pCt in goud en voor 50 pCt door creditverlening zullen worden verrekend. Dit betekent een belangrijke vereenvoudiging van het mechanisme van de Unie.

E.B.U.-posities der afzonderlijke landen.

Gedurende het vierde E.B.U.-jaar had Nederland een tekort van \$ 36 mln; in het voorafgaande jaar had het een overschot van \$ 143 mln. Het Nederlandse tekort was o.a. een uitvloeisel van de door de Nederlandse Regering gevoerde politiek, de creditpositie en de daaraan inherente creditverlening zo beperkt mogelijk te houden. In het kader van deze politiek werd een deel der buitenlandse schulden vervroegd afgelost en werd voorts een aantal maatregelen genomen, die het kapitaalverkeer vergemakkelijkte.

Het Duitse E.B.U.-overschot, dat in 1952/53 \$ 266 mln bedroeg, was in 1953/54 het dubbele, nl. \$ 530 mln. Typisch voor de Duitse interne economische situatie blijft nog steeds de sterke expansie van de productie. Een groot deel van de nationale productie wordt geabsorbeerd door investeringen; de consumptie is relatief beperkt.

Frankrijk had opnieuw een belangrijk tekort: \$ 158 mln. Daar Frankrijk zijn in de E.B.U. beschikbare creditfaciliteiten had uitgeput, moest het gehele bedrag in goud worden verrekend. Het tekort was aanzienlijk kleiner dan in het voorafgaande jaar (\$ 425 mln). Deze verbetering is in hoofdzaak het gevolg van de toename van de Franse exporten. Naarmate Frankrijks positie zich verbeterde, is een deel van de quantitative restricties op de importen weer ingetrokken. Tegelijk met deze liberalisatie werd echter een compenserende invoerbelasting voor bepaalde producten ingesteld.

De Engelse positie in de E.B.U., die in de jaren 1951 en 1952 een sterke teruggang te zien gaf, doch die daarna een vrij belangrijk herstel vertoonde, verbeterde zich opnieuw. Per saldo had Engeland een overschot van ca \$ 90 mln.

Wat de overige E.B.U.-landen betreft, zij het volgende vermeld. Italië, dat in de eerste jaren van de E.B.U. tot de extreme crediteuren behoorde, had in de laatste tijd voortdurend tekorten. Op 30 Juni 1954 was het eind van het debetquotum bijna bereikt. Noorwegen en Denemarken hadden een vrij aanzienlijk tekort, hetgeen o.a. samenhang met de door deze landen gevoerde expansionistische politiek. Een deficit hadden ook Griekenland en Turkije. Aangezien deze landen geen creditfaciliteiten in de Unie hadden, moesten zij alle tekorten in goud verrekenen. IJslands positie in de E.B.U. werd ongunstiger, o.a. als gevolg van de moeilijkheden, welke dit land bij de export (in hoofdzaak van vis) ondervond.

Van de crediteurlanden had België afwisselend over-

schotten en tekorten; per saldo veranderde de positie van dit land in de E.B.U. slechts weinig. Zwitserland had voortdurend een overschot. Oostenrijk, tot eind 1952 debiteurland, ontwikkelde zich sindsdien tot extreem crediteur. Zweden en Portugal, hoewel nog steeds crediteurlanden, gaven in 1953/54 in hoofdzaak tekorten te zien.

's-Gravenhage.

D. C. BREEDVELD, econ.drs.

INGEZONDEN STUK

Economische macht als een gevolg van het verschil tussen „best” en „next best”

De heer A. Rodrigues Brent te Bergen N.H. schrijft ons:

In een artikel, onder bovenstaande titel gepubliceerd in „E.-S.B.” van 27 October jl., heeft Dr W. J. van de Woestijne een speurtocht ondernomen naar het ontstaan van machtsposities in de betrekkingen tussen koper en verkoper. Een in het algemeen sterke positie van de afnemer tegenover de leverancier wordt in dit artikel verklaard uit een voor de twee partijen verschillende waardedaling tussen „best” en „next best”. Dit wordt — met voorbeelden — beredeneerd als volgt.

Indien een tussen koper en verkoper voorgenomen transactie afgesloten wordt is dat voor beide partijen het best. Springt de koop echter af, dan moeten beide partijen genoegen nemen met „the next best”. Als de koper de keus heeft uit verschillende leveranciers of uit verschillende merken van nagenoeg gelijke kwaliteit, verschilt voor hem die „next best” maar weinig van de „best”. Doch voor de verkoper betekent het afspringen van een transactie winstderving of misschien het verlies van een klant. „Voor de eerste betekent het terugvallen op „next best” een klein, voor de tweede betekent het een groot nadeel”. Aldus het bovengenoemde artikel.

Maar in de aangehaalde redenering is de verkoper ten achter gebleven omdat de koper wel een „next best” is toebedeeld en hem niet. Van de vrager wordt beschreven dat hij zijn koophandeling voortzet bij een andere leverancier en aldaar tot effect brengt. De aanbieder zet van zijn kant natuurlijk ook zijn verkoophandeling voort bij de volgende potentiële afnemer en ook hij bereikt zijn „next best” pas als die handeling tot effect is gebracht, d.w.z. als hij verkocht heeft.

De redenering voert de koper tot het eind van zijn tocht, waar hij zijn „next best” vindt, maar de verkoper wordt halverwege in de steek gelaten. Allicht dat hij bij vergelijking van die twee resultaten er slecht van af komt! Er is geen verschil aangetoond tussen „next best” voor de één en voor de ander, doch tussen „next best” en „nothing”.

Iedere leverancier rekent er op, dat offertes soms vergeefs gemaakt worden en dat niet alleen aangevragen transacties halverwege kunnen afspringen maar ook dat van zijn kant voleindigde leveranties door een afnemer soms niet voleindigd, d.w.z. niet betaald, worden. Dat alles behoort tot de normale, in de verkoopkosten ingecalculeerde risico's. Er is geen sprake van dat daáruit een economisch zwakkere positie van de aanbieders tegenover de vragers afgeleid mag worden. En een toename van economische macht volgens een hiërarchie: fabrikant-grossier-winkelier-consument komt op die grond niet voor. (Terzijde opgemerkt: vandaar ook dat de uiteindelijke consument weinig gebruik maakt van de druk die hij

in bovengenoemd artikel verondersteld wordt te kunnen uitoefenen. Dat komt omdat hij de hem toegedichte generale kopersovermacht niet heeft. Waar hij die incidenteel wél heeft, zoals op veilingen kan voorkomen, oefent hij wel degelijk druk uit.)

Machtsposities kunnen worden gebouwd door een organisatie op te richten met het doel, macht te vormen. Maar als 20 pCt van de afnemers van dezelfde leverancier gezamenlijk eisen stelt in ultimatieve vorm — zegt het artikel — is die leverancier in het nauw gebracht. Welzeker; zelfs als zij dat niet gezamenlijk en niet in ultimatieve vorm doen. Maar dat doen die afnemers niet zó maar. Zij wagen dat als zij hun behoeften kunnen dekken bij andere leveranciers die zich reeds bereid verklaard hebben aan die eisen te voldoen en daarbij redelijke zekerheid bieden dat zij er aan zullen blijven voldoen; (oneerlijke concurrentie, die deze zekerheid allerminst biedt, natuurlijk buiten beschouwing gelaten). Zou die in het nauw gebrachte leverancier de normale concurrentie niet aan kunnen en zou het toch als een algemeen belang worden geoordeeld om zijn voortbestaan te verzekeren dan zou het de slechtst mogelijke oplossing zijn, de afnemers door enigerlei legislatieve regeling te dwingen meer te betalen dan nodig is; en de aangewezen oplossing, om hem tijdelijk te subsidiëren voor zijn dienst aan dat algemene belang.

Voorts wordt gezegd: „Maar als de aanbieders voor 80 pCt georganiseerd zijn blijft er voor de vragers meestal nog voldoende mogelijkheid om zich bij de 20 pCt outsiders te voorzien”. Zouden deze laatsten beschikken over de productiecapaciteit, het distributie-apparaat of, voor winkelsaken, de geografische verspreiding om op korte termijn 50 pCt of nog meer overlopers te voorzien dan zou in die branche een dusdanige overproductie bestaan dat drastische reorganisatie toch niet uit kan blijven.

Economische machtsuitoefening kan uit het oogpunt van het algemeen belang goed, tolereerbaar of verkeerd zijn. In het laatste geval biedt kartelvorming geen waarborg dat die verkeerde toestand naar behoren zal worden verbeterd. De in een kartel georganiseerde aanbieders kunnen de door vragers geëiste condities verwerpen en de als outsiders aangewezen afnemers blijven leveren. Zij kunnen ook gedeeltelijk of geheel met de georganiseerde afnemers meespelen.

Indien een zichzelf erkennende groep afnemers een uitsluiting toepast waardoor de belangen hetzij van hun leveranciers, hetzij van de verbruikers, hetzij van deze beide en de uitgesloten partijen, onduelbaar geschaad worden is het geen oplossing om daar machtsvorming tegenover te plaatsen en een soort koude burgeroorlog te laten uitvechten, maar om die uitsluiting onverbindend te verklaren en de vrijheid te herstellen.

De afnemer die gunstiger condities bedingt dan andere afnemers kan dat doen omdat hij zijn leverancier ook gunstiger condities biedt: contante betaling, vergroting van diens omzetsnelheid, een omzetgarantie per jaar (op afroep bijvoorbeeld), introductie van nieuwe artikelen. Zou het juist zijn een leverancier bij de wet te dwingen om afnemers die deze medewerking niet verlenen — die zelfs hun kans op een omzetpremie weigeren door niet te willen meewerken aan demonstraties, étalage-campagnes etc. — toch tegen dezelfde condities te leveren als degenen die daar wel toe bereid zijn? Het is juist door die verscheidenheid van aan velerlei aard van afnemers aan te passen begunstiging dat de fabrikant zich in de praktijk beschermt

tegen machtsoverwicht van één of enkele zeer grote afnemers.

In het algemeen kan men zeggen dat de verkopende partij haar uiterste best zal doen om te verkopen, niet omdat zij zwak staat tegenover de koper maar omdat verkopen haar taak is.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Evenals de vorige week was er in de periode van 29 November tot 6 December een naar de banken toe gerichte middenstroom uit hoofde van een stijging van de deviezenvoorraad (f 17 mln) en vervallend schatkistpapier (f 19 mln), welke stroom in verband met het passeren van de ultimo ditmaal nog versterkt werd door terugvloeiën van bankpapier uit het verkeer (f 54 mln).

Dat desondanks de aangroeiing van de saldo's der banken bij de Centrale Bank in genoemde periode niet meer bedroeg dan f 24 mln, was te wijten aan overboekingen naar het Rijk, naar mag worden aangenomen vnl. uit hoofde van belastingbetalingen. Door deze betalingen en een overboeking uit de tegenwaarderekening naar de gewone rekening van de Schatkist bij de circulatiebank, liep het saldo van laatstgenoemde rekening op tot per 6 December f 560 mln, een hoogtepunt sinds 9 Augustus 1954 (in de week waarna dit saldo toen door de vervroegde aflossing van de schuld van het Rijk aan de Wereldbank aanzienlijk daalde).

Hoewel de geldmarkt in overeenstemming met deze ontwikkeling de laatste weken vrij ruim is, is daarop anderzijds toch niet van een dringende vraag naar papier sprake. Evenmin heerst er gedrang bij de loketten van De Nederlandsche Bank om daar 3 en 12 maandschattkistpromessen te kopen; sinds 19 Juli is voor dit papier zelfs geen enkele liefhebber meer komen opdagen.

Dit alles wijst er wel op, dat het streven naar liquiditeit bij de geldgevers ter geldmarkt momenteel nog steeds troef is.

De kapitaalmarkt.

Het grote nieuws van de week op de aandelenmarkt was de aankondiging van de emissie door Philips van f 77,4 mln gewone en f 36 mln preferente aandelen, beide a pari. Nadat het aanbod van middelen op de Nederlandse markt voor risicodragend kapitaal nu reeds meer dan een jaar op vrij eenzijdige wijze is vergroot door export van aandelen naar het buitenland, doet zich er thans eigenlijk voor het eerst sinds jaren in aanzienlijke omvang vraag naar nieuw risicodragend kapitaal voor. Op zichzelf heeft een dergelijke vraag een koersdrukkend effect; in beurskringen wordt dit effect thans echter niet op al te grote schaal verwacht, waarbij wordt gewezen op het grote reservoir van onbelegde naar risicodragende belegging zoekende middelen, dat boven de markt hangt. Wat de preferente aandelen betreft wordt voorts gehoopt op flinke inschrijvingen van de zijde der institutionele beleggers, die momenteel de grootste moeite hebben in de niet-*risicodragende* sfeer voldoende lonende beleggingen te vinden.

Dat het koersniveau op de aandelenmarkt gedurende de verslagweek niet onaanzienlijk terugliep, waarbij de algemene aandelenindex daalde tot 222,4 op 10 December (vergeleken met 231,5 op 26 November jl.), was inmiddels niet alleen het gevolg van de aankondiging der

Philips-emissie. Reeds eerder in de week bleken de buitenlandse kopers n.l. verstek te hebben laten gaan, waardoor de markt i.v.m. winstnemingen in het binnenland een dalende richting insloeg. Mogelijk is in het jongste verleden ook enige koersdruk uitgegaan van omzettingen van converteerbare obligaties A.K.U. en Unilever in aandelen. Niet alle beleggers toch zullen de op deze wijze verkregen aandelen immers in hun portefeuille hebben willen houden. Van de oorspronkelijk f 75 mln grote converteerbare obligatielening Unilever is thans nog slechts f 1 mln niet geconverteerd; dit restant is nu per 15 Februari 1955 aflosbaar gesteld.

Dat men zich in de practijk moet hoeden voor het koesteren van illusies over de mogelijkheid van een afvloeiing van het Nederlandse overschot aan risicodragend kapitaal naar België, zulks in verband met de liberalisatie van het kapitaalverkeer binnen de Benelux, zou kunnen worden afgeleid uit de eerste na-oorlogse Belgische aandelenintroductie op de Amsterdams effectenbeurs, n.l. die van de Union Minière du Haut Katanga. Bij een dividend over 1953 van B. fr. 1.450 bedraagt de Brusselse koers van dit aandeel ca B. fr. 47.000, latende een rendement van ca 3,1 pCt, hetgeen voor Nederlandse beleggers bepaald laag is.

Op de obligatiemarkt werd een verdere partiële stap gedaan t.a.v. de liberalisatie van het kapitaalverkeer met het buitenland door de bereidverklaring van De Nederlandsche Bank in het algemeen vergunning te geven, ook aan particulieren, voor het aankopen van dollarobligaties, met zgn. Arbusdollars (d.w.z. dollars, vrijgekomen uit liquidatie van Amerikaanse effecten door Nederlandse beleggers).

Het aanhouden van de lage rentestand hier te lande blijkt uit het voornemen van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten om een 40-jarige $3\frac{1}{2}$ pCt obligatielening, groot f 25 mln, a pari te emitteren.

Een ander symptoom van de stemming op deze markt wordt gevormd door een zwakke houding voor staatsleningen met een hoger nominale rentevoet dan $3\frac{1}{2}$ pCt, die wordt toegeschreven aan de vrees, dat deze bij een komende staatslening wel eens en passant geconverteerd zouden kunnen worden.

Aand. indexcijfers	3 Dec. 1954	10 Dec. 1954
Algemeen	228,8	222,4
Industrie	331,4	321,1
Scheepvaart	321,8	217,6
Banken	183,1	180,2
Indon. aand.	68,9	67,1
Aandelen		
A.K.U.	319	290
Philips	378	367 $\frac{1}{4}$
Unilever	404	357 ex. int. div.
H.A.L.	183 $\frac{1}{2}$	180
Amsterd. Rubber	104 $\frac{1}{2}$	99 $\frac{1}{4}$
H.V.A.	139	133 $\frac{3}{4}$
Kon. Petroleum	537 $\frac{1}{2}$	518 $\frac{1}{2}$
Staatsfondsen		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	80 $\frac{5}{16}$	80 $\frac{1}{2}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	100 $\frac{5}{16}$	100 $\frac{1}{2}$
3 pCt Invest.cert.	101 $\frac{1}{8}$	101 $\frac{3}{16}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	103 $\frac{1}{2}$	103 $\frac{3}{8}$
3 pCt Dollarlening	98 $\frac{1}{2}$	98 $\frac{1}{2}$
Diverse obligaties		
3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102 $\frac{9}{16}$	102 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	103 $\frac{3}{8}$	103 $\frac{3}{8}$
3 $\frac{1}{4}$ pCt Westl. Hyp. Bank	101 $\frac{1}{2}$	100 $\frac{3}{4}$

J. C. BREZET.

RECENTE ECONOMISCHE PUBLICATIES

- O. Andersen: *Probleme der statistischen Methodenlehre*. Würzburg 1954, 345 blz., f 14,75.
- Mr J. Bierens de Haan e.a.: *Wat denkt U van de medezeggenschap?* Nijmegen 1954, 170 blz., f 3,90.
- Dr W. Brand: *Het streven van de economisch onontwikkelde landen naar een hogere levensstandaard*. Leiden 1954, 240 blz., f 12,00.
- Dr Kurt Brunner: *Das Problem des regionalen Multilateralismus im internationalen Zahlungsverkehr*. Zürich 1954, 135 blz., f 13,20.
- Arthur F. Burns: *Business cycle research and the needs of our times*. 1953, 86 blz., f 2,75.
- Daniel Creamer & Martin Bernstein: *Capital and output trends in manufacturing industries 1880-1948*. New York 1954, 104 blz., f 7,10.
- Albert Despaux: *Le pouvoir monétaire*. 1954, 258 blz., f 10,25.
- European Payments Union: *Fourth annual report of the managing board*. Paris 1954, 126 blz., f 4,25.
- H. Goris: *American tobacco markets*. Amsterdam 1954, 110 blz., f 10.
- Dr Wilhelm Grotkopf: *Die grosse Krise. Lehren aus der Ueberwindung der Wirtschaftskrise 1929/32*. Düsseldorf 1954, 408 blz., f 19,25.
- Albert L. Hahn: *Wirtschaftswissenschaft des gesunden Menschenverstandes*. Frankfurt am Main 1954, 280 blz., f 16,05.
- Earl C. Hald: *Business Cycles*. Boston 1954, 543 blz., f 26,40. Intended as a textbook for the standard course in business cycles usually given in schools of business administration and college departments of economics in the third or fourth year.
- Dr J. W. C. de Heer & Sattler: *Actuariële wiskunde*. 's-Gravenhage 1954, 247 blz., f 13,50.
- Werner Hofmann: *Die volkswirtschaftliche Gesamtrechnung, 1954*, 217 blz., f 15,95.
- Cebuco: *Inkomensverdeling van de Nederlandse bevolking*. 's-Gravenhage 1954, 42 blz., f 2,50.
- L. M. Koyck: *Distributed lags and investment analysis*. (Contribution to economic analysis, deel 4), Amsterdam 1954, 111 blz., f 10.
- I. L. Manewitsch: *Der Arbeitslohn und seine Formen in der sowjetische Industrie*. 1954, 246 blz., f 6,45.
- Matthews: *A study in trade-cycle history*. 1954, 242 blz., f 15,75.
- R. F. Mikesell: *Foreign exchange in the postwar world*. New York 1954, 656 blz., f 22,50.
- De mogelijkheden ener fiscale conjunctuurpolitiek bij de huidige economische structuur van Nederland*. Rapport van de Commissie voor de fiscale conjunctuurpolitiek. Alphen a/d Rijn 1954, 36 blz., f 2,40.
- Olaf Nelson: *Stone age economists in the fourth atomic age*. New York 1954, 69 blz., f 13,50.
- Andreas Papandreou and John T. Wheeler: *Competition and its regulation*. New York 1954, 504 blz., f 38,05.
- J. B. J. Peeters: *Internationaal Belastingrecht in Nederland*. Eerste aflevering, Eenzijdige regelingen. Amsterdam, 1954, 124 blz., f 10.
- Hans Peter: *Mathematische Strukturlehre des Wirtschaftskreislaufes*. Göttingen 1954, 230 blz., f 35,70.
- P. L. Reynoud: *La psychologie économique*, 1954, 260 blz., f 9,60.
- Joseph A. Schumpeter: *Dogmenhistorische und biographische Aufsätze*. Tübingen 1954, 384 blz., f 30,85.
- Dr Wilhelm Taucher: *Beschäftigungspolitik*. Wien 1954, 126 blz., f 7,92.

Vereniging voor de Staathuishoudkunde: Welke maatregelen dienen hier te lande, al dan niet in Europees verband, te worden voorbereid ter verhoging van het nationaal-economisch weerstandsvermogen, voor het geval dat zich een belangrijke terugslag in de wereldconjunctuur zou voordoen? In welke volgorde en in welke omvang dienen dergelijke maatregelen te worden toegepast in verband met de aard, de sterkte en het verloop van een eventuele terugslag in de wereldconjunctuur? Prae-adviezen van Prof. Dr J. Horring, Prof. Mr J. G. Koopmans en Ir H. Vos. Martinus Nijhoff, 1954, 91 blz., f 4.

Prof. Dr Mr F. de Vries: De organisatie van het economische leven. Afscheidsrede Amsterdam. Haarlem 1954, 18 blz., f 1,20.

Aspects financiers et fiscaux de l'intégration économique internationale. Travaux de l'Institut International de Finances Publiques. 's Gravenhage, 288 blz., f 22,50.

Theodore A. Andersen: Cases in corporation finance. New York 1954, 97 blz., f 7,10.

Hans Bachman, E. Gsell & H. Allenspach: Die Exportfinanzierung. Über die Finanzierung, Risikotragung im Ausland und in der Schweiz. Zürich 1954, 72 blz., f 10,25.

H. von Beckerath: Die Grossindustrie ins Gesellschaftsordnung. Zürich 1954, 278 blz., f 20,95

M. K. Bennett: The world's food: a study of the interrelations of world populations, national diets and food potentials. New York 1954, 280 blz., f 20,25.

Bertrand R. Canfield: Sales administration: principles and problems. 3rd ed. New York 1954, 672 blz., f 29,70.

W. Busorgow: Finanzierung und Kreditierung der Investitionen. 1953, 320 blz., f 8,45.

C. F. Carter, C. P. Meredith and G. K. S. Shackle: Uncertainty and business decisions. 1954, 104 blz., f 7,05.

Richard M. Clewett: Marketing channels. Homewood Ill. 536 blz., 1954, f 26,40.

Wilford John Eiteman: Business forecasting. Mich. 1954, 67 blz., f 11,85.

Theodor Ellinger: Rationalisierung durch Standardkostenrechnung. 1954, 100 blz., f 19,85.

George F. Frey and Raymond Butex: Current readings in marketing. New York 1954, 253 blz., f 14,85.

Reinhard Joh. Gächter: Die Standardkostenrechnung als Grundlage einer neuzeitlichen Betriebskontrolle und Preispolitik. Zürich/St. Gallen 1954, 107 blz., f 14,40.

Leonhard Gleske: Die Liquidität in der Kreditwirtschaft. Fr. a/Main 1954, 125 blz., f 11,05.

Drs J. Groot: Het Overleg. Alphen a/d Rijn 1953, 190 blz., f 10,40. Verbetering van de besluitvorming en besluitenoverdracht in grote en middelgrote industriële ondernemingen.

De transportkosten

— waaronder uiteraard ook de interne transportkosten zijn te verstaan — vormen procentueel een belangrijk deel van de totale productiekosten. Iedere onderneming, die de kostprijs van haar producten tot in details kent, weet dit en tevens, dat in die sector meestal nog grote besparingen zijn te bereiken, ook al doordat er op het gebied van het intern transport nog steeds veel nieuws aan de markt komt. Hieromtrent houdt het maandblad

verladen

dat grotendeels aan het interne transport gewijd is, U regelmatig volledig op de hoogte. Wie hierop geabonneerd is, weet spoedig welke mogelijkheden er voor hem zijn en met name ook in hoeverre hij door mechanisering in het nijpend personeel-tekort kan voorzien, een extra voordeel in deze tijd.

Vraagt

GRATIS PROEFNUMMER aan de administratie „Verladen” postbus 42, Schiedam.

N.V. Verenigde Aannemersbedrijven voorheen Zwolsman

gevestigd te 's-Gravenhage.

UITGIFTE van

nom. f1.200.000.- gewone aandelen aan toonder in stukken van nominaal f500.-

ten volle delende in de resultaten over het boekjaar 1955 en volgende boekjaren.

De ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op bovengenoemde aandelen, uitsluitend voor houders van claims der thans uitstaande prioriteits- en/of gewone aandelen der N.V., openstellen te hunne kantoren te 's-Gravenhage, Amsterdam en Haarlem, vooreerst aldaar gevestigd, zomede te Rotterdam ten kantore van de heren Heldring, Milders & Co. op

MAANDAG 20 DECEMBER 1954

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 PCT.

op de voorwaarden in het prospectus d.d. 10 December 1954 vermeld.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

**HELDING & PIERSON
PIERSON & CO.**

's-GRAVENHAGE,
AMSTERDAM, 10 DECEMBER 1954.

- A. G. Irvine: *Marketing research and management*. 1954, 276 blz., f 18,90.
- Fr. A. Lutz: *Der Konsumentenkredit*. Unter Mitwirkung von F. Bosch und R. Veit. 1954, 123 blz., f 11,75.
- P. J. Potgiesser: *Bedrijfseconomische vraagstukken*. Purmerend 1954, 175 blz., f 3,50.
- Robert J. Schwartz: *The dictionary of business and industry*. New York 1954, 607 blz., f 35,05.
- Prof. Dr B. Pruyt: *Subjectieve schattingen en beleids-elementen bij winstbepalingen en winstbestemming*. (Diesrede N.E.H.). 1954, 20 blz., f 1,50.
- Robert G. Simpson: *Case studies in management development*. New York 1954, 140 blz., f 11,85.
- Ph. Tovey: *Balance sheets*. How to read and understand them. 4th ed. Revised by F. Clive de Paula. London 1954, 126 blz., f 10,05.

Abonneer U op de E.-P.B.

N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij

gevestigd te 's-Gravenhage.

★

De Raad van Commissarissen en de Directeuren der N.V. KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE PETROLEUM MAATSCHAPPIJ hebben besloten een interim-dividend uit te keren van 6% in contanten op rekening van het te verwachten dividend over het boekjaar 1954.

Dit interim-dividend ad f. 60,— minus 15% dividendbelasting = f. 51,— voor de aandeelbewijzen ad f. 1.000,— en f. 6,— minus 15% dividendbelasting = f. 5,10 per aandeel ad f. 100,—, is betaalbaar bij de onderstaande bankinstellingen in binnen- en buitenland van **Woensdag 12 Januari 1955** af, tegen inlevering van dividendbewijzen no. 106 van de aandeelbewijzen.

Tot het interim-dividend op de aandelen ad f. 50,— ingeschreven in het Nederlandse Register van Aandelen der Maatschappij zijn die houders gerechtigd, die op **17 Januari 1955** bij sluiting in het Register staan ingeschreven. Aan deze aandeelhouders zullen door de Gemachtigde voor de Overdrachten, de Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V. te Amsterdam, op of omstreeks **31 Januari 1955** cheques worden toegezonden voor het aan hen toekomende dividend ad f. 3,— minus 15% dividendbelasting = f. 2,55 per aandeel ad f. 50,—.

Houders van aandelen, ingeschreven in het Nederlandse Register van Aandelen op naam van f. 50,—, die niet onderworpen zijn aan de Nederlandse dividendbelasting, dienen het bewijs hiervan, met gebruikmaking van de hiervoor voorgeschreven formulieren, tijdig aan de Gemachtigde voor de Overdrachten in te zenden.

Amsterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V. Kas-Associatie, N.V.
Rotterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V. Heren Van der Hoop, Offers & Zoon
's-Gravenhage	Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V. Heren Schill & Capadose
New York	The Chase National Bank of the City of New York
Londen	Messrs. N. M. Rothschild & Sons
Parijs	MM. Lazard Frères & Co
Zürich	Crédit Suisse
Brussel	Banque de la Société Générale de Belgique Crédit Lyonnais S.A.

's-Gravenhage, 8 December 1954.

Nieuwe uitgaven van

H. E. STENFERT KROESE N.V. — LEIDEN
BEDRIJFSECONOMISCHE MONOGRAPHIEËN
XII J. A. Baart, ec. drs

DE CALCULATIE IN DE ONDERNEMING

2e herziene druk

Geb. f 15,—

XIX Dr A. de Jong:

DE MENSELIJKE FACTOR IN DE BEDRIJFS-
HUISHOUDING EN DE BEDRIJFSECONOMISCHE
PROBLEMATIEK

Dr De Jong toont aan, dat het noodzakelijk geacht moet worden, de resultaten van de onderzoekingen ten aanzien van de bedrijfseconomische, bedrijfssociologische en bedrijfspsychologische aspecten te integreren, omdat slechts langs deze weg een bevredigende basis gelegd kan worden voor de door de bedrijfsleiding te voeren politiek met betrekking tot de verschijnselen die zich in de bedrijfshuishouding voordoen, door de aanwending van het menselijk arbeidsvermogen. In de loop van zijn betoog ontwikkelt de schrijver nieuwe inzichten in het bijzonder met betrekking tot de interne organisatie. Geb. f 14,25

XX Dr K. W. A. Bervoets:

BONUSANDELEN EN STOCKDIVIDENDEN

De studie van Dr Bervoets behelst een onderzoek naar de omvang, de toepassing en de bedoeling van het gebruik van uitkeringen in de vorm van eigen kapitaal, zoals deze in Nederland vooral bij de vennootschap op aandelen plaats vinden. Dit boek is de eerste studie die de bedrijfseconomische aspecten van dit onderwerp nader belicht. Voor de vennootschap op aandelen is het, uit economisch standpunt bezien, van belang hoe en waarom de nieuwe financieringsfiguur — kapitaalvergroting zonder tegenprestatie — is toegepast. Geb. f 12,—

Dr W. Brand:

HET STREVEN VAN DE ECONOMISCH
ONONTWIKKELDE LANDEN NAAR EEN
HOGERE LEVENSTANDAARD

Dr Brand — die sinds 1946 als econoom verbonden is aan het Secretariaat der Verenigde Naties — geeft een zo volledig mogelijk overzicht van de economische en politieke problemen, waarmede onze wereld is geconfronteerd nu haar minder bedeelde bewoners, die twee derde van de mensheid omvatten, de levensstandaard van „Het Westen” wenssen te evenaren. Hij levert met dit boek een waardevolle bijdrage tot het verkrijgen van een dieper inzicht in dit, in het middelpunt der belangstelling staande vraagstuk. Geb. f 12,—

PUBLICATIES VAN HET SOCIOLOGISCH INSTITUUT
DER RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN

Onder redactie van Prof. Dr F. van Heek

III Prof. Dr F. van Heek:

HET GEBORTE-NIVEAU DER NEDERLANDSE
ROOMS-KATHOLIEKEN

Een demografisch-sociologische studie van een geëmancipeerde minderheidsgroep. Geb. f 12,—

HET ADVERTENTIEWEZEN

door W. H. van Baarle, Prof. Dr K. Baschwitz,
Mr M. Rooy en A. van der Steenhoven:

Het verschijnsel advertentie is door de genoemde deskundigen tijdens een serie lezingen voor reclame-deskundigen en journalisten, georganiseerd door het Instituut voor Perswetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, van diverse kanten benaderd. De voordrachten met de gevoerde discussies zijn thans, na zodanig bewerkt te zijn, dat zij aan de eisen van de lezer en niet alleen aan die van de toehoorder voldoen, in boekvorm gebundeld.

Ieder, die bij het advertentiewezen in enigerlei opzicht is betrokken, kan zich door dit boek op de hoogte stellen van de thans geldende inzichten op dit gebied. Ook zal deze uitgave, aangezien de advertentie, met zijn machtige invloed, niet is weg te denken uit de hedendaagse maatschappij, van groot belang zijn voor ieder, die belangstelling heeft voor verschijnselen van het sociale en economische leven. Ing. f 5,40

Bestelt deze uitgaven bij:

DE WESTER BOEKHANDEL

Algemene Binnen- en Buitenlandse Boekhandel

Nieuwe Binnenweg 331
Telefoon 32076-53951

ROTTERDAM
Postgiro 18961

GESPECIALISEERD OP ECONOMISCH GEBIED

Volgende week verschijnt
„E. S.B.” met een
Speciaal nummer over:

Productiviteit en Research

Wie de speciale nummers van
„E.-S.B.” kent, weet tevens hoe
hoog de advertentiewaarde ervan
moet worden aangeslagen.

Advertentie afdeling „E.-S.B.”, Postbus 42, Schiedam.

DEMKA

DE KONINKLIJKE DEMKA STAAL-
FABRIEKEN N.V. te UTRECHT vraagt een

ASSISTENT (E)

voor de Afdeling Administratie

Middelbare schoolopleiding vereist. Verdere
studie (bijv. S.P.D.) gewenst. Leeftijd om-
streeks 25 jaar.

Sollicitaties in handschrift met volledige in-
lichtingen omtrent persoon, opleiding en
ervaring, vergezeld van een recente pasfoto
onder No. 54.96 te richten aan de Afdeling
Personeel.

PENSIOENVOORZIENINGEN

Adviezen op het gebied van:

statuten en reglementen

★

belegging in
vaste-rentedragende waarden

★

zelfstandige aandelenbelegging

★

rendementsverbetering

★

risicodekking

HET BUREAU VOOR PENSIOENFONDSEN

van

DE TWENTSCHE BANK

Voor elke zaak

voor elke taak

is er een

Remington

foto-reproductie

apparaat!

Remington Rand biedt U op het
gebied van documenten-reproductie een
volledige collectie voor het
copieren op ware grootte of
vele malen verkleind.

Voor elke zaak en elke taak is er
een foto-reproductie apparaat.

Van het Copyfix handmodel tot
de Copyfix Combi.

Van de handige portable tot de
volautomatische tweezijdig filmende
Microfilm apparaten.

Als U reproducties van brieven en
documenten wenst, als U een volledig
schaduw-archief wilt aanleggen
wat Uw problemen ook mogen zijn...
vraag Remington's specialisten
om advies!

Remington Rand n.v.

Fakkeldragers der Efficiency

Verkoopkantoor Kalverstraat 3-5 Amsterdam

Vestigingen door geheel Nederland

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE VAN

f 25.000.000.— 3 1/4 pCt. 40-jarige Obligaties

(vierde lening)

Grootte der stukken: nominaal f 1000.— en f 500.—.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde
uitgifte zal zijn opengesteld op

MAANDAG 20 DECEMBER 1954

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage,
voorzover in genoemde plaatsen gevestigd, van:

Rotterdamsche Bank N.V.

De Twentsche Bank N.V.

Amsterdamsche Bank N.V.

Heldring & Pierson

Incasso-Bank N.V.

Lippmann, Rosenthal & Co.

R. Mees & Zoonen

Nationale Handelsbank N.V.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

H. Oyens & Zonen N.V.

Pierson & Co.

Hope & Co.

alsmede ten kantore der Vennootschap

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 13 December 1954.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkte mate, de statuten en
het laatste jaarverslag, zijn bij bovenstaande inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

's-Gravenhage, 13 December 1954

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

Het Econ. Technologisch Instituut voor Gelderland
roept sollicitanten op voor de vacature van

EEN SOCIOGRAAF

liefst met ervaring

Salarisgrenzen f 6694,— tot f 10545,— (incl. 6%)

Brieven met uitv. inl. en opgave van referenties binnen
14 dagen na het verschijnen van deze oproep aan de
Directeur van het Inst., Huize Angerenstein, Arnhem.

beschikbare krachten

BEDRIJFSACCOUNTANT

bij concern in Indonesië, medio 1955 ter beschikking komende,
zoekt plaatsing daar te lande of elders, in topfunctie op admini-
stratief en/of financieel-economisch gebied. Jarenlange erva-
ring, o.a. in verkeer met overheidsinstanties en op particulier
hoog niveau, speciaal op financieel, fiscaal en deviezen-technisch
terrein; moderne talen in woord en schrift. Ook bereid op te
treden als contactman of vertegenwoordiger. Uitmekende refe-
renties. Brieven te richten aan de Kon. Ned. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, onder nr. ESB 51-1, Postbus 42, Schiedam.